

Viralliset kääntäjät -työryhmän muistio

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:35

Viralliset kääntäjät -työryhmän muistio

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:35

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet

Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto / Utbildnings- och forskningspolitiska avdelningen

PL / PB 29

00023 Valtioneuvosto / Statsrådet

<http://www.minedu.fi/julkaisut/index.html>

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet, 2006

ISBN 952-485-040-0 (nid./htf)

ISBN 952-485-041-9 (PDF)

ISSN 1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä/

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2005:35

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
27.1.2006

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Viralliset kääntäjät -työryhmä Puheenjohtaja: Marita Savola Sihteerit: Irma Reijonen ja Pirkko Iivanainen	Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä Toimeksiantaja Opetusministeriö Toimielimen asettamispv 17.11.2004 Dnro 60/043/2004		
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Viralliset kääntäjät -työryhmän muistio (Promemoria av arbetsgruppen för auktoriserade translatorer)			
Julkaisun osat Muistio + liitteet			
Tiivistelmä Työryhmän tehtävänä oli valmistella virallisten kääntäjien tutkintojärjestelmää koskevat säädös- ja kehittämishdotukset; tehtävänä oli erityisesti <ol style="list-style-type: none">1 koota tietoja virallisten kääntäjien tutkintojärjestelmästä Suomessa ja ulkomailla,2 arvioida virallisten kääntäjien tutkintojärjestelmän kehittämistarpeita,3 selvittää kääntäjien tutkintolautakunnan organisointimahdollisuuksia; sekä4 valmistella tarvittavat muutokset säädöksiin sekä henkilöstö- ja muihin resursseihin. <p>Virallisten kääntäjien järjestelmän tarkoituksena on huolehtia siitä, että viranomaiset, yritykset ja kansalaiset voivat saada laillisesti päteviä käännoiksi eri tarkoituksiin. Niitä tarvitaan esimerkiksi viranomaisten antamista päätöksistä, todistuksista ja sopimusasiakirjoista. Virallisten kääntäjien järjestelmästä huolehtii Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen yhteydessä toimiva kääntäjien tutkintolautakunta. Virallisen kääntäjän ammattinimikettä saa käyttää vain siihen oikeuden saanut kääntäjä. Keväällä 2005 tämän oikeuden saaneita oli 2917 henkilöä kaikkiaan 87 kieliparissa.</p> <p>Työryhmä esittää, että</p> <ul style="list-style-type: none">- nykyisen virallisten kääntäjien tutkintojärjestelmän tilalle perustetaan auktorisoitujen kääntäjien tutkintojärjestelmä. Nimike auktorisoitu kääntäjä – auktoriserad translator (englanniksi authorized translator) on kuvaava tarkoitettaessa henkilöä, jolle on myönnetty oikeus vahvistaa käännoiksi laillisesti päteviksi.- auktorisoitujen kääntäjien tutkintotoiminta sijoitetaan 1.8.2007 lähtien Opetushallitukseen, joka hoitaa nykyisin myös yleistä kielitutkintojärjestelmää sekä valtion kielitutkintotoimintaa.- nykyisen kääntäjien tutkintolautakunnan tehtäviä ja kokoonpanoa uudistetaan. Samalla lautakunnan nimi muutetaan ja sijoitetaan uuden toimikauden alusta (1.8.2007) Opetushallituksen yhteyteen.- auktorisoidun kääntäjän koetta kehitetään käytännössä tarvittavaa ammattitaitoa paremmin osoittavaksi ja että kokeeseen lisätään ammattikäytäntöjen tuntemusta varmistava osio.- ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet, joiden tutkintoon sisältyy riittävät kääntämisen ja käännoistieteen opinnot, voivat hakea lainsäädännössä määritellyin perustein lautakunnalta auktorisoidun kääntäjän oikeutta.- auktorisoidun kääntäjän tutkintotoiminnan hoitamisen ja kehittämisen toimintaedellytykset järjestetään riittäväälle ja vakaalle pohjalle siirtämällä Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta toimintaan osoitetut resurssit Opetushallituksen käyttöön, mitoittamalla tutkintomaksut tarkoituksenmukaiselle tasolle ja kohdentamalla toimintaan valtion talousarvion puitteissa tarvittava muu rahoitus.- auktorisoidun kääntäjän oikeus myönnetään määräaikaisena viideksi vuodeksi kerrallaan, jonka jälkeen oikeutta tulisi kirjallisesti hakea ja osoittaa jatkavansa toimintaa kääntäjänä.- osaamisen kehittämiseksi työryhmä esittää auktorisoidun kääntäjän työhön liittyvää täydennyskoulutusta.- auktorisoitujen kääntäjien järjestelmän toimintaa arvioidaan määräajoin.- hallitus antaa eduskunnalle keväätistuntokaudella 2006 esityksen virallisista kääntäjistä annetun lain muuttamisesta ja että ehdotusten vaikutukset otetaan huomioon vuoden 2007 valtion talousarvion valmistelussa. <p>Ehdotuksilla pyritään varmistamaan se, että kansalaisilla, yrityksillä ja viranomaisilla on käytettävissään auktorisoitujen kääntäjien palveluita mahdollisuuksien mukaan maahanmuuttajakielissä, Euroopan unionin virallisissa kielissä ja keskeisissä Euroopan ulkopuolisissa kielissä ja että palveluiden järjestäminen täyttää myös Euroopan unionin asettamat vaatimukset.</p>			
Avainsanat viralliset kääntäjät, kääntäjät, kääntäminen, tutkinnot, tutkintolautakunnat			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:35	ISSN 1458-8102	ISBN 952-485-040-0 (nid.) 952-485-041-9 (PDF)	
Kokonaissivumäärä 35	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino		Kustantaja Opetusministeriö	

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
27.1.2006

<p>Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare)</p> <p>Arbetsgruppen för auktoriserade translatorer</p> <p>Ordförande: Marita Savola Sekreterare: Irma Reijonen och Pirkko Iivanainen</p>	<p>Typ av publication Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar</p> <p>Uppdragsgivare Undervisningsministeriet</p> <table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 50%;">Datum för tillsättande av 17.11.2004</td> <td style="width: 50%;">Dnro 60/043/2004</td> </tr> </table>	Datum för tillsättande av 17.11.2004	Dnro 60/043/2004		
Datum för tillsättande av 17.11.2004	Dnro 60/043/2004				
<p>Publikation (även den finska titeln) Promemoria av arbetsgruppen för auktoriserade translatorer (Viralliset kääntäjät -työryhmän muistio)</p>					
<p>Publikationens delar Promemoria + bilagor</p>					
<p>Sammandrag</p> <p>Arbetsgruppen hade i uppgift att utarbeta förslag till författnings- och utvecklingsförslag som gäller examenssystemet för auktoriserade translatorer. Uppgiften gällde särskilt att</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 samla information om examenssystemet för auktoriserade translatorer i Finland och utomlands, 2 bedöma utvecklingsbehoven i examenssystemet för auktoriserade translatorer, 3 utreda möjligheterna att organisera translatorsexamensnämnden, samt 4 bereda de ändringar som behövs i författningar samt i personalresurser och andra resurser. <p>Syftet med systemet med auktoriserade translatorer är att se till att myndigheter, företag och medborgare kan få laggilla översättningar för olika ändamål. Sådana behövs t.ex. för myndighetsbeslut, betyg och avtalsdokument. För systemet med auktoriserade translatorer svarar translatorsexamensnämnden, som arbetar i anslutning till Forskningscentralen för de inhemska språken. Yrkesbenämningen auktoriserad translator får användas endast av en översättare som beviljats denna rätt. Våren 2005 innehade 2917 personer i sammanlagt 87 språkpar denna rätt.</p> <p>Arbetsgruppen föreslår att</p> <ul style="list-style-type: none"> - det nuvarande examenssystemet för auktoriserade translatorer reformeras. Den finska benämningen "virallinen kääntäjä" ändras till "auktorisoitu kääntäjä". Benämningen auktorisoitu kääntäjä — auktoriserad translator (på engelska authorized translator) är beskrivande när det gäller en person som har beviljats rätt att bestyrka översättningar som laggilla översättningar. - den verksamhet som gäller examina för auktoriserade translatorer överförs den 1 augusti 2007 till Utbildningsstyrelsen, som för närvarande också sköter systemet med allmänna språkexamina och språkexamina för statsförvaltningen. - den nuvarande translatorsexamensnämndens uppgifter och sammansättning ses över. Nämnden kommer från och med ingången av den nya mandatperioden (1.8.2007) att finnas vid Utbildningsstyrelsen. - provet för auktoriserade translatorer utvecklas så att det bättre utvisar den yrkesskicklighet som behövs i praktiken. Provet skall också innehålla en del som visar att personen i fråga är förtrogen med yrkespraxis. - de som har avlagt högre högskoleexamen och vars examen i tillräcklig utsträckning innehåller studier i översättning och översättningsvetenskap kan på de grunder som anges i lagstiftningen hos nämnden ansöka om rätt att vara verksam som auktoriserad translator. - förutsättningarna för att sköta och utveckla denna examensverksamhet skall vara tillräckliga och stabila. Åtgärder som syftar till detta är att överföra resurserna för verksamheten från Forskningscentralen för de inhemska språken till Utbildningsstyrelsen, dimensionera examensavgifterna till en ändamålsenlig nivå och inom ramen för statsbudgeten anvisa verksamheten den övriga finansiering som behövs. - rätten att vara verksam som auktoriserad translator beviljas för viss tid, för fem år i sänder. Efter det skall personen i fråga skriftligt ansöka om fortsatt giltighet och visa att han eller hon fortsätter verksamheten som översättare. - med tanke på kompetensutvecklingen föreslår arbetsgruppen att det ordnas fortbildning i anslutning till arbetet som auktoriserad translator. - systemet med auktoriserade translatorer utvärderas med jämna mellanrum. - under vårsessionen 2006 överlämnar regeringen en proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om auktoriserade translatorer. Förslagets verkningar beaktas vid beredningen av statsbudgeten för 2007. <p>Syftet med förslagen är att se till att medborgare, företag och myndigheter skall ha tillgång till service som tillhandahålls av auktoriserade translatorer, i mån av möjlighet i invandrarspråk, i Europeiska unionens officiella språk och i viktiga språk utanför Europa och att servicen ordnas på ett sätt som även uppfyller de krav som Europeiska unionen ställer.</p>					
<p>Nyckelord auktoriserade translatorer, översättare, översättning, examina, examensnämnder</p>					
<p>Övriga uppgifter</p>					
<p>Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2005:35</p>	<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 50%;">ISSN 1458-8102</td> <td style="width: 50%;">ISBN 952-485-040-0 (htf.) 952-485-041-9 (PDF)</td> </tr> </table>	ISSN 1458-8102	ISBN 952-485-040-0 (htf.) 952-485-041-9 (PDF)		
ISSN 1458-8102	ISBN 952-485-040-0 (htf.) 952-485-041-9 (PDF)				
<p>Sidoantal 35</p>	<table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 50%;">Språk finska</td> <td style="width: 50%;">Pris</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Sekretessgrad offentlig</td> </tr> </table>	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig	
Språk finska	Pris				
Sekretessgrad offentlig					
<p>Distribution Universitetstrycket</p>	<p>Förlag Undervisningsministeriet</p>				

Opetusministeriölle

Opetusministeriö asetti 17.11.2004 työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella virallisten kääntäjien tutkintojärjestelmää koskevat säädös- ja kehittämis ehdotukset. Työryhmän tuli erityisesti:

1. koota tietoja virallisten kääntäjien tutkintojärjestelmistä Suomessa ja ulkomailla,
2. arvioida virallisten kääntäjien tutkintojärjestelmän kehittämistarpeita,
3. selvittää kääntäjien tutkintolautakunnan organisointimahdollisuuksia,
4. valmistella tarvittavat muutokset säädöksiin sekä henkilöstö- ja muihin resursseihin.

Työryhmän puheenjohtajana on toiminut johtaja Marita Savola opetusministeriöstä. Työryhmän jäsenet olivat hallitusneuvos Merja Leinonen (opetusministeriö), opetusneuvos Risto Hakkarainen (Opetushallitus), suunnittelupäällikkö Ritva Paananen (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus), kääntäjien tutkintolautakunnan jäsenet ylikielenkääntäjä Pentti Toivakka (ulkoasiainministeriö) ja professori Eija Suomela-Salmi (Turun yliopisto), Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton puheenjohtaja, DKK Ari Penttilä, Diplomübersetzer, lehtori Kaarina Hietanen, (Tampereen yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos), professori Andrew Chesterman (Helsingin yliopiston humanistinen tiedekunta) sekä osastopäällikkö Mika Heikkilä (Keskuskauppakamari).

Työryhmän sihteereinä ovat toimineet ylitarkastaja Anne Luoto-Halvari opetusministeriöstä (11.5.2005 saakka), Heidi Myllyniemi Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta (25.1.2005 saakka), suunnittelija Pirkko Iivanainen Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta (25.1.2005 alkaen) ja ylitarkastaja Irma Reijonen opetusministeriöstä (11.5.2005 alkaen).

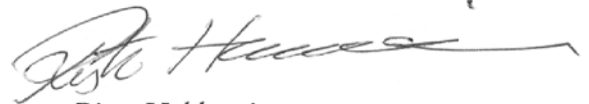
Työryhmä on kokoontunut 10 kertaa. Työryhmä kuuli kahdessa kokouksessaan (18.3.2005 ja 15.4.2005) asiantuntijoina seuraavia henkilöitä: Markku Tyynilä (kääntäjien tutkintolautakunnan puheenjohtaja), Anita Lehikoinen (opetusministeriö, yliopistotutkintojen uudistuksen asiantuntija), Mohsen Tavassoli (asioimistulkin tutkintotoimikunnan puheenjohtaja), Marianne Saari (virallinen kääntäjä, yrittäjä) ja Peter Oljemark (Helsingin maistraatti).

Työryhmä luovuttaa ehdotuksensa opetusministeriölle jatkotoimenpiteitä varten.

Helsingissä 15.12.2005

Marita Savola

Andrew Chesterman

Risto Hakkarainen

Mika Heikkilä

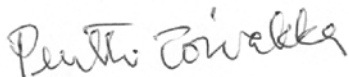

Kaarina Hietanen

Merja Leinonen

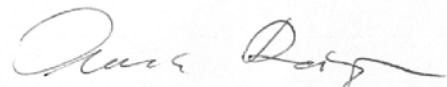

Ritva Paananen

Ari Penttilä

Eija Suomela-Salmi

Pentti Toivakka

Pirkko Iivanainen

Irma Reijonen

Sisältö

1	Johdanto	8
2	Nykytila	9
2.1	Virallisten kääntäjien tehtävät, asema ja ammatinharjoittaminen	9
2.1.1	<i>Virallisia kääntäjiä koskeva lainsäädäntö</i>	9
2.1.2	<i>Valantehneen kielenkääntäjän asemasta</i>	10
2.1.3	<i>Virallisten käännösten luonteesta</i>	10
2.1.4	<i>Virallisten kääntäjien määrä</i>	11
2.1.5	<i>Virallisen kääntäjän tutkinnon suhde kääntäjän ammattiin ja työhön</i>	11
2.2	Kääntäjien tutkintolautakunnan toiminnasta	13
2.2.1	<i>Lautakunta ja sen toiminta</i>	13
2.2.2	<i>Virallisen kääntäjän tutkinnon toimeenpano</i>	13
2.2.3	<i>Tutkintojen hyväksyminen</i>	14
2.2.4	<i>Virallisen kääntäjän oikeuden myöntäminen</i>	15
2.2.5	<i>Virallisten kääntäjien toiminnan valvonta</i>	16
2.2.6	<i>Luettelon pito virallisista kääntäjistä</i>	16
2.2.7	<i>Lautakunnan ja tutkinnon talous</i>	17
2.3	Kääntäjien ja tulkkien tutkinnot sekä kielitutkinnot	18
2.3.1	<i>Kääntäjien koulutus yliopistoissa</i>	18
2.3.2	<i>Asioimistulkkin ammattitutkinto</i>	19
2.3.3	<i>Yleiset kielitutkinnot</i>	20
2.3.4	<i>Valtionhallinnon kielitutkinnot</i>	20
2.4	Kansainvälinen kehitys	21
2.4.1	<i>Ruotsi</i>	21
2.4.2	<i>Tanska</i>	21
2.4.3	<i>Saksin osavaltion malli</i>	22
2.4.4	<i>Euroopan unionissa käynnissä oleva valmistelu</i>	23
2.5	Nykytilan arviointi ja kehittämistarpeet	24
2.5.1	<i>Virallisena kääntäjänä toimimisen edellytyksistä ja vastuusta</i>	24
2.5.2	<i>Virallisten kääntäjien tarve ja saatavuus</i>	25
2.5.3	<i>Käännöskoe ja siihen osallistuminen</i>	25
2.5.4	<i>Virallisen kääntäjän järjestelmän kustannukset ja rahoitus</i>	26
3	Työryhmän esitykset virallisen kääntäjän järjestelmän kehittämiseksi	27
3.1	Tavoitteet	27
3.2	Työryhmän esitykset	28

1 Johdanto

Virallisten kääntäjien järjestelmän tarkoituksena on huolehtia siitä, että yksityiset ja yritykset voivat saada laillisesti päteviä käännöksiä, joita he tarvitsevat asioidessaan viranomaisissa tai keskenään. Virallisia kääntäjiä tarvitaan siis tekemään ja vahvistamaan käännöksiä, joiden oikeellisuuteen työn teettäjän on voitava luottaa. Tällaisia ovat esimerkiksi viranomaisen antamat päätökset, todistukset ja sopimusasiakirjat.

Virallisen kääntäjän ammattinimikettä saa käyttää vain se, joka on saanut oikeuden toimia virallisena kääntäjänä. Oikeuden saaneita oli maaliskuussa 2005 yhteensä 2917 kaikkiaan 87 kieliparissa. Kieliparissa aina toinen kieli on suomi, ruotsi tai saame. Kieliparien yleisimmät muut kielet ovat englanti, saksa, venäjä ja ranska, mutta virallisia kääntäjiä on myös useimmissa eurooppalaisissa kielissä ja muissa kielissä.

Virallisten kääntäjien järjestelmästä huolehtii Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen yhteydessä toimiva kääntäjien tutkintolautakunta. Lautakunta järjestää ja hyväksyy virallisen kääntäjän tutkinnot, myöntää oikeudet, valvoo virallisten kääntäjien toimintaa ja ylläpitää luetteloa. Lautakunnan toimintaa rahoitetaan tutkinto- ja todistusmaksuilla ja kuluja subventoidaan valtion budjettirahoituksella.

2 Nykytila

2.1 Virallisten kääntäjien tehtävät, asema ja ammatinharjoittaminen

2.1.1 Virallisia kääntäjiä koskeva lainsäädäntö

Virallisista kääntäjistä säädetään virallisista kääntäjistä annetussa laissa (1148/1988) ja asetuksessa (626/1989). Lain 5 §:n mukaan virallisen kääntäjän tekemä käännös on katsottava laillisesti päteväksi, jollei sitä näytetä virheelliseksi. Toimeksiantajan kannalta merkittävää on myös virallista kääntäjää sitova salassapitovelvollisuus. Lain 6 §:n mukaan virallinen kääntäjä ei saa sivulliselle luvattomasti ilmaista eikä yksityiseksi hyödykseen käyttää, mitä hän virallisen kääntäjän tehtävässään saa tietoonsa. Salassapitovelvollisuuden rikkominen on rangaistava teko¹.

Virallisista kääntäjistä annetun lain 1 §:n mukaan oikeuden toimia virallisena kääntäjänä antaa hakemuksesta kääntäjien tutkintolautakunta, jäljempänä tutkintolautakunta. Virallisen kääntäjän nimitystä saa käyttää ainoastaan se, joka on saanut kääntäjien tutkintolautakunnalta oikeuden toimia sellaisena kääntäjänä². Tutkintolautakunnan myöntämässä todistuksesta on lain 3 §:n mukaan käytävä ilmi, mistä kielestä mihin kieleen virallisella kääntäjällä on oikeus vahvistaa käännöksiä laillisesti päteviksi.

Viralliseksi kääntäjäksi voidaan lain 2 §:n mukaan hyväksyä luotettavaksi tunnettu täysi-ikäinen henkilö, jota ei ole julistettu vajaavaltaiseksi ja jolla on kotikuntalain (201/1994) mukainen kotikunta Suomessa taikka vakinainen asuinpaikka Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai muussa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa. Viralliseksi kääntäjäksi ei kuitenkaan voida hyväksyä henkilöä, joka on täyttänyt 70 vuotta. Viralliseksi kääntäjäksi hyväksymisen edellytyksenä on lisäksi se, että asianomainen henkilö on suorittanut kääntäjien tutkintolautakunnan toimeenpaneman tutkinnon.

Lain 4 §:n mukaan oikeus toimia virallisena kääntäjän on voimassa sen kalenterivuoden loppuun, jona asianomainen henkilö täyttää 70 vuotta. Kääntäjien tutkintolautakunta voi kuitenkin oikeuttaa virallisen kääntäjän toimimaan edelleen virallisena kääntäjänä sen ka-

¹ Salassapitovelvollisuuden rikkomisesta säädetään virallisista kääntäjistä annetun lain 10 §:ssä. Sen mukaan salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan tai siitä muualla kuin rikoslain 38 luvun 1 §:ssä säädetä ankarampaa rangaistusta.

² Lain 10 §:n mukaan henkilö, joka käyttää lainvastaisesti virallisen kääntäjän nimitystä, on tuomittava virallisista kääntäjistä annettujen säännösten rikkomisesta sakkoon, jollei häntä muun lain nojalla ole tuomittava ankarampaan rangaistukseen.

lenterivuoden jälkeen, jona hän on täyttänyt 70 vuotta. Oikeus annetaan tällöin enintään viideksi vuodeksi kerrallaan. Oikeuden antaminen edellyttää, että hakija täyttää lain 2 §:n 1 momentissa säädetty vaatimukset ikää koskevaa vaatimusta lukuun ottamatta ja että hän on suorittanut virallisen kääntäjän tutkinnon erikseen tätä määräaikaista oikeutta varten. Virallisista kääntäjistä annetun asetuksen 11 §:n mukaan määräaikainen oikeus toimia virallisena kääntäjänä myönnetään siten, että se päättyy kalenterivuoden päättyessä. Tutkinto on suoritettava sen viimeisen kalenterivuoden aikana, jolloin hänen oikeutensa toimia virallisena kääntäjänä on voimassa.

Virallisten kääntäjien toimintaa valvoo lain 7 §:n mukaan kääntäjien tutkintolautakunta. Tutkintolautakunta voi peruuttaa asianomaiselta oikeuden toimia virallisena kääntäjänä, jollei hän täytä laissa mainittuja edellytyksiä tai jos hän muutoin on osoittautunut ilmeisen sopimattomaksi tehtävänsä. Oikeuden peruuttamisesta tutkintolautakunnan on asetuksen 14 §:n mukaan kuulutettava virallisessa lehdessä.

Virallisen kääntäjän oikeus on kansallinen eli se on voimassa vain Suomessa. Ulkomailla saatu vastaava oikeus ei anna oikeutta toimia virallisena kääntäjänä Suomessa. Suomessa ei myöskään voida myöntää virallisen kääntäjän oikeutta sillä perusteella, että asianomainen on saanut vastaavan oikeuden jossakin muussa valtiossa.

2.1.2 Valantehneen kielenkääntäjän asemasta

Virallisten kääntäjien järjestelmää edeltäneessä valantehneiden kielenkääntäjien järjestelmässä kielitutkinnon panivat toimeen opetusministeriön asettamat valantehneiden kielenkääntäjien tutkintolautakunnat, valan tai vastaavan vakuutuksen ottivat vastaan alioikeudet ja valantehneen kielenkääntäjän oikeuden myönsi oikeusministeriö.

Ne, joilla ennen uuden lain voimaantuloa oli oikeus toimia valantehneenä kielenkääntäjänä, saavat hakemuksesta virallisen kääntäjän oikeuden ilman virallisista kääntäjistä annetun lain mukaista tutkintoa. Vuonna 1991 tehdyn lainmuutoksen johdosta virallisen kääntäjän tutkinnoksi hyväksytään myös aikaisempi korkeimmalla arvosanalla suoritettu kieli-instituutin loppukoe ja valantehneen kielenkääntäjän tutkinto eli niin sanottu erillinen kielitutkinto. Virallisen kääntäjän oikeus, joka on myönnetty valantehneelle kielenkääntäjälle, on voimassa ilman yläikärajaa.

2.1.3 Virallisten käänntösten luonteesta

Virallisia käänntöksiä tehdään yksityishenkilöiden, viranomaisten ja elinkeinoelämän tarpeisiin. Niitä käytetään mm. asioitaessa viranomaisessa tai käytäessä kansainvälisestä kauppaa. Tyypillisiä käänntettäviä asiakirjoja ovat erilaiset todistukset (virkatodistukset, tutkintotodistukset), sopimukset, yhtiöjärjestykset ja oikeudessa tarvittavat asiakirjat.

Kansainvälistä asiakirjaliikennettä helpottamaan on solmittu Haagin sopimus, johon Suomi on liittynyt vuonna 1985 (A675/1985). Sopimuksessa sovitaan ns. apostille-todistuksista, joilla julkiset notaarit voivat varmentaa Suomen viranomaisen laatimassa asiakirjassa olevan allekirjoituksen alkuperäisyyden, allekirjoittajan aseman ja sinetin tai leiman. Apostille-menettelyä käytetään myös varmentamaan virallisen kääntäjän allekirjoitus, asema ja leima. Haagin sopimuksen piirissä oli heinäkuussa 2005 kaikkiaan 87 valtiota, mm. kaikki Euroopan Unionin jäsenmaat. Toimitettaessa asiakirjoja Haagin sopimuksen ulkopuolella oleviin valtioihin asiakirja ja sen virallinen käänntös on laillistettava ulkoasiainministeriön laillistamismenettelyn kautta.

2.1.4 Virallisten kääntäjien määrä

Virallisten kääntäjien tutkinto on järjestetty 32 kertaa. 1990-luvun alussa kokeeseen osallistuneita oli 200–300 koekertaa kohden. Vuodesta 1997 lähtien osallistuneiden määrä on ollut alle 200, mutta kulloinkin kokeessa suoritettavien kieliparien määrä on pysynyt suunnilleen ennallaan.

Tutkintolautakunnan ylläpitämän rekisterin mukaan maaliskuussa 2005 on virallisia kääntäjiä yhteensä 2917. Virallisen kääntäjän oikeuden myöntämisen perusteet jakaantuvat seuraavasti:

Oikeuden myöntämisperuste	henkilöt	kieliparit
Valantehnyt kielenkääntäjä	1 800	2 979
Aikaisempi erillinen kielitutkinto	190	242
Kieli-instituutin korkein arvosana	7	8
Virallisen kääntäjän tutkinto	1 055	1 203

Valantehneiden kielenkääntäjien hakemuksia on odotettavissa vielä noin 650.

Virallisten kääntäjien luettelossa on 87 erilaista kieliparia. Liitteenä on maaliskuun 2005 tilanteen mukainen luettelo virallisten kääntäjien määristä kielipareittain (liite 1). Yleisimmät kieliparit ovat englannista suomeen (610), suomesta ruotsiin (520), suomesta englantiin (520), ruotsista suomeen (460), saksasta suomeen (390), venäjältä suomeen (320) ja suomesta saksaan (260).

Luettelon kielipareissa valtaosa Euroopan unionin virallisista kielistä on edustettuna kaksisuuntaisesti. EU:n virallisista kielistä kokonaan virallista kääntäjää vailla ovat sloveeni, malta ja iiri, josta tulee EU:n virallinen kieli 1.1.2007. Muut lähialueiden kielet (pohjoismaiden ja Baltian kielet sekä venäjä) islantia lukuun ottamatta ovat varsin hyvin edustettuina. Keskeisissä Euroopan ulkopuolisissa kielissä on virallisia kääntäjiä suomesta japaniin (2), japanista suomeen (3), kiinasta suomeen (2) ja suomesta kiinaan (1).

Tarkasteltaessa suurimpia maahanmuuttajakieliä virallisia kääntäjiä on kaikkiaan 13 kielessä (poisluettuna Euroopan unionin viralliset kielet). Kielipareissa hyvin edustettuina ovat venäjä ja viro ja kohtalaisen hyvin arabia. Sen sijaan kieliparit suomesta somaliin, kiinaan, serbokroaattiin ja kroaattiin ovat yhden virallisen kääntäjän varassa. Luettelon mukaan suurimmista maahanmuuttajien kielistä kokonaan vailla virallisia kääntäjiä ovat albania, vietnam, kurdi ja thai.

2.1.5 Virallisen kääntäjän tutkinnon suhde kääntäjän ammattiin ja työhön

Kaarina Hietasen väitöskirjaansa³ (2005) varten vuonna 2000 suorittaman kyselyn perusteella tyypillinen virallisen kääntäjän tutkinnon suorittanut on keski-ikäinen, suomenkielinen, Etelä-Suomen läänissä asuva, korkeasti koulutettu, muun kuin kääntäjänkoulutuksen saanut, humanistisen alan tutkinnon suorittanut henkilö.

Tilanne on edellisessä luvussa selostetun kieliparijakautuman perusteella arvioiden jonkin verran muuttunut viidessä vuodessa. Virallisten kääntäjien kieliparien määrä on

³ Hietanen, Kaarina: Virallinen kääntäjä paljon vartijana – Ammattitoiminnan ja auktorisointimenettelyn yhteensovittamisen haaste. Tampere: Tampereen yliopisto, 2005.

lisääntynyt, mutta toisaalta Euroopan unionin laajentuminen ja maahanmuuttajaväestön määrän kasvu edellyttävät yhä monipuolisempaa kieliparitarjontaa virallisilta kääntäjiltä. Euroopan unionin komission mukaan po. oikeusalueella pitäisi taata virallisten käännösten saatavuus ja luotettavuus. Säädökset ja yhteiskunnan tarpeet edellyttäisivät myös virallisten kääntäjien saatavuutta kaikissa maahanmuuttajakielissä.

Vuoden 2000 kyselyn mukaan käytännön tehtävissä virallisen kääntäjän tutkinnon suorittaneet työskentelivät eniten englannista suomeen (yli puolet) ja toiseksi eniten suomesta englantiin (lähes puolet). Virallisen kääntäjän tutkinnon lähde- ja kohdekieliin verrattuna viralliset kääntäjät käyttivät työssään lähes kolminkertaisen määrän sekä lähde- että kohdekieliä. Tämä viittaa siihen, että käännöstyö koostuu suureksi osaksi muista kuin virallisen kääntäjän tehtävistä. Kyselyn perustella voidaan myös arvioida, että käännöksiä tehdään runsaasti yli virallisen kääntäjän oikeuksien vieraisiin työkieliin (B-työkieli). Samoin käännöstitä tehtiin myös sellaisten kielten välillä, joissa Suomessa ei ole virallisen kääntäjän tutkinnon suorittaneita.

Kyselyyn vastanneista lähes 2/3 käänsi joko päätoimisesti tai säännöllisesti sivutoimena eli kääntäminen oli heille ammatti. Rungas kolmasosa käänsi satunnaisesti tai ei lainkaan. Selvästi yli puolet kyselyyn vastanneista teki pelkästään käännöstitä. Rungas kolmannes toimi myös tulkkina. Kääntäjien ja tulkkien toimenkuvat näyttäisivät olevan eriytyneissä eikä virallinen kääntäjä koe enää olevansa automaattisesti pätevä toimimaan esimerkiksi tuomioistuintulkkina.

Kyselyn perustella voi myös tehdä arvion, että viralliset kääntäjät tekivät enimmäkseen muita kuin virallisia käännöksiä. Samoin voi päätellä, että virallisen kääntäjän tutkinnon suorittaneet vahvistivat puutteellisen tietämyksen tai ohjeistuksen takia myös muita kuin vahvistamismenettelyä vaativia käännöksiä. Lähes 3/4 kyselyyn vastanneista olisi kaivannut työssään lisäohjeita siitä, miten virallinen käännös tehdään.

Kysely osoitti myös, että osa kääntäjistä oli laiminlyönyt lakisäateisen ilmoitusvelvollisuutensa toiselle paikkakunnalle muuttamisesta tai käännöstoiminnan lopettamisesta. Kääntäjät eivät mahdollisesti tunne riittävästi heitä koskevia säännöksiä. Samoin saattoi päätellä, että kaikki viralliset kääntäjät eivät ole kääntäjien järjestöjen jäseniä eivätkä säännöllisesti seuraa Suomen kääntäjien ja tulkkien liiton (SKTL) tai Kääntäjien ammattijärjestön (KAJ) julkaisemia lehtiä, jotka sisältävät runsaasti ammatinharjoittamisen kannalta hyödyllistä tietoa. Kyselyn perusteella voi myös päätellä, että kokeeseen osallistumisen yleisimpiä motiiveja ovat ns. virallisen statuksen hankkiminen kääntäjän ammattiin, palvelutarjonnan laajentaminen laillisesti pätevillä käännöksillä tai mainosarvon hankkiminen kilpailtaessa asiakkaista.

Kyselyyn vastanneille annettiin mahdollisuus esittää myös virallisen kääntäjän tutkinnon kehittämistä koskevia näkemyksiä ja ehdotuksia. Kehittämistarpeita nähtiin eniten tutkinnon tehtävissä ja suoritusympäristössä. Lehtiartikkelien käyttäminen koetekstinä samoin kuin koetekstien tyyli ja aiheet koettiin epärelevanteiksi ammattimaista kääntämistä testattaessa. Samoin suoritusympäristö haluttiin vastaamaan todellista tilannetta sallimalla mm. normaalit apuvälineet ja varaamalla niiden käyttöön myös aikaa; erityisesti käsin kirjoittaminen herätti arvostelua. Arvostelijoilta toivottiin ammattimaisen kääntämisen ja käännöstieteen asiantuntemusta filologisen asemasta. Koetta pidettiin liian yksinkertaisena, joskin sen katsottiin karsivan pois täysin kääntämään kykenemättömät. Lautakunnalta toivottiin mm. tutkintosuoritusten käsittelyn nopeuttamista, enemmän tiedottamista ja ohjeita ennen koetta.

2.2 Kääntäjien tutkintolautakunnan toiminnasta

2.2.1 Lautakunta ja sen toiminta

Kääntäjien tutkintolautakunnan toiminnasta säädetään virallisista kääntäjistä annetussa laissa ja asetuksessa. Lain 1 §:n mukaan tutkintolautakunta on opetusministeriön alainen. Asetuksen 19 §:n mukaan se toimii Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen yhteydessä⁴.

Asetuksen 1 §:n mukaan opetusministeriö määrää tutkintolautakuntaan puheenjohtajan, varapuheenjohtajan ja seitsemän muuta jäsentä sekä kullekin heistä henkilökohtaisen varamiehen. Tutkintolautakunnan sihteerinä toimii asetuksen 19 §:n mukaan kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen tehtävään määräämä tutkimuskeskuksen virkamies.

Tutkintolautakunnassa tulee olla edustettuna suomen, ruotsin, englannin, espanjan, ranskan, saksan ja venäjän kielen ja kääntämisen asiantuntemus. Näitä kieliä edustavan jäsenen tulee olla asianomaisen kielen opettaja korkeakoulussa taikka kääntäjän ammatissa toimiva tai muu tehtävään sopiva kyseistä kieltä hallitseva henkilö. Varajäsenellä tulee olla mainittu pätevyys samassa kielessä kuin sillä, jonka varamies hän on. Yhden lautakunnan jäsenistä ja hänen henkilökohtaisen varamiehensä tulee olla oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittaneita.

Asetuksen 2 §:n mukaan opetusministeriö määrää tutkintolautakuntaan tarvittavan määrän pysyviä apujäseniä lautakunnan toimikaudeksi. Tutkintolautakunta voi tarvittaessa ottaa myös määrättyä tehtävää varten tilapäisiä apujäseniä sekä käyttää asiantuntijoita kokeiden laadinnassa ja arvostelussa.

Tutkintolautakunnan tehtävänä on virallisen kääntäjän tutkinnon toimeenpano, virallisen kääntäjän oikeuden myöntäminen ja virallisten kääntäjien toiminnan valvonta. Virallisten kääntäjien toimintaa tutkintolautakunta valvoo lähinnä sille tehtyjen kanteluiden perusteella⁵. Näiden tehtävien lisäksi tutkintolautakunta pitää lain 4 a §:n mukaan virallisista kääntäjistä luetteloa.

Tutkintolautakunta kokoontuu asetuksen 16 §:n mukaan tarvittaessa puheenjohtajan kutsusta. Se on päätösvaltainen, kun kokouksen puheenjohtaja ja vähintään viisi muuta jäsentä ovat läsnä. Asiat ratkaistaan tutkintolautakunnassa asetuksen 17 §:n mukaan yksinkertaisella äänten enemmistöllä. Äänten mennessä tasan tutkintolautakunnan päätökseksi tulee se mielipide, jota kokouksen puheenjohtaja on kannattanut.

Opetusministeriö asetti 11.7.2005 nykyisen lautakunnan toimikaudeksi 1.8.2005–31.7.2007.

2.2.2 Virallisen kääntäjän tutkinnon toimeenpano

Virallisten kääntäjien tutkintoihin kuuluvien kokeiden toimeenpanemisesta ja yleisistä arvosteluperusteista säädetään virallisista kääntäjistä annetussa asetuksessa. Asetuksen 5 §:n mukaan tutkinnot toimeenpannaan tutkintolautakunnan määräämänä aikana vähintään kerran vuodessa. Tutkintotilaisuuksia järjestetään tutkintolautakunnan määräämillä paikkakunnilla maan eri osissa. Tutkintotilaisuudet on käytännössä järjestetty Helsingissä ja kääntäjänkoulutusta antavilla paikkakunnilla. Lisäksi koe on järjestetty Maarianhaminassa

⁴ Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta säädetään kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta annetussa asetuksessa (1213/1993).

⁵ Tutkintolautakunnalle on sen olemassaolon aikana tullut seitsemän kantelua. Kantelut eivät ole johtaneet virallisen kääntäjän oikeuden peruuttamiseen.

Ahvenanmaalla ja joitakin kertoja Inarissa.

Virallisen kääntäjän tutkinto suoritetaan asetuksen 6 §:n mukaan käännöksenä kielestä toiseen. Näistä kielistä toisen tulee olla suomen, ruotsin tai saamen kieli. Tutkinto käsittää kaksi tehtävää: toisella tehtävällä osoitetaan yleiskielen taito ja toisella kielitaito tutkittavan valitsemassa aihepiirissä. Valittavana olevista aihepiireistä päättää tutkintolautakunta.

Tutkinnon toimeenpanosta sekä koetehtävien laadinnasta ja arvostelusta säädetään yksityiskohtaisemmin virallisten kääntäjien kokeista annetussa opetusministeriön päätöksessä (306/1990).

Käytännössä kokeet järjestetään kahdesti vuodessa. Tutkinnot on pidetty perjantaisin tai lauantaisin. Koeaika on kolme tuntia ja kokeessa saa käyttää kirjallisia apuvälineitä. Vuoden 2005 loppuun mennessä koe on järjestetty 32 kertaa. Lautakunta on pystynyt yleensä järjestämään tutkinnon kaikissa kielissä, joihin on ilmoittautunut kokeilaita.

Noin kaksi kuukautta ennen koetilaisuutta lautakunnan sihteeri laittaa tutkintokuulutukset Viralliseen lehteen ja suurimpiin päivälehtiin. Tiedot tutkinnoista lähetetään muun muassa ministeriölle, korkeakouluille, työvoimatoimistoille ja kauppakamareille tiedoksi. Ilmoittautuessa on mainittava tutkittavan täydellinen nimi, henkilötunnus, osoite ja kotipaikka, lähdekieli, kohdekieli, aihepiiri sekä tutkintopaikka. Samalla maksetaan tutkintomaksu. Maksukuitti tai kopio siitä on lähetettävä ilmoittautumisen yhteydessä lautakuntaan. Kokelas voi tulostaa lautakunnan Internet-sivuilta ilmoittautumislomakkeen. Ennen koetta kokeilaille lähetetään tarkistettavaksi rekisteröidyt ilmoittautumistiedot sekä kokeeseen osallistumisohjeet.

Koetilaisuudessa voidaan suorittaa vain yksi tutkinto. Tutkintokielistä toisen tulee olla suomen, ruotsin tai saamen kieli. Tutkinto käsittää kaksi osatehtävää, joista toisella osoitetaan yleiskielen taito ja toisella kielitaito tutkittavan valitsemassa aihepiirissä. Aihepiirit ovat lautakunnan päätöksen mukaan 1) lainkäyttö ja hallinto, 2) kauppa ja talous, 3) lääketiede ja biologia sekä 4) tekniikka ja teollisuus. Lautakunnan toiminnan alkuvaiheessa 3. ja 4. ryhmä olivat yhdistettyinä aihepiiriksi luonnontieteet ja niiden sovellukset. Sekä yleiskielen että aihepiirin tehtävän pituus on 30 riviä. Rivin pituus on keskimäärin 65 lyöntiä.

Lautakunta vahvistaa koetehtävät. Kotimaisista kielistä käännettävät tehtävät valitsevat vuorotellen lautakunnassa edustettuna olevat kieliryhmät. Lautakunta tekee päätöksensä 3–4 vaihtoehdon perusteella. Vieraan kielen koetehtävät valitsevat asianomaista kieltä edustavat kieliryhmät. Koetekstin tulee olla alkuperäisteksti. Virallisen kääntäjän oikeudesta annettavassa todistuksessa ei mainita, mikä kyseinen aihepiiri on, eikä aihepiirin valinta myöskään rajoita virallisen kääntäjän oikeuden tuottamaa kelpoisuutta.

2.2.3 Tutkintojen hyväksyminen

Virallisista kääntäjistä annetun asetuksen 7 §:n mukaan virallisen kääntäjän tutkinnon hyväksyy kääntäjien tutkintolautakunta. Hyväksymisen edellytyksenä on, että molemmat tehtävät on suoritettu hyväksyttävästi samalla koekerralla. Virallisen kääntäjän tutkintoa hyväksyttäessä tutkintolautakunnassa tulee asetuksen 16 §:n mukaan olla läsnä asianomaista kieltä edustava jäsen, varajäsen tai apujäsen. Tutkintosuoritukset tarkastaa ja arvostelee valmistavasti asetuksen 7 §:n mukaan vähintään kaksi henkilöä, joiden kummankin tulee olla lautakunnan jäsen, varajäsen, apujäsen tai asiantuntija. Koetehtävien laadintaan ja kokeiden arvosteluun osallistuu tutkinnoittain noin 70 jäsentä, apujäsentä tai asiantuntijaa.

Virallisista kääntäjistä annetun asetuksen 7 §:n mukaan koetehtävin käännösten tulee olla kielellisesti oikeita, ja niiden tulee sisällöltään tarkkaan vastata käännettävää tekstiä.

Molemmat koesuoritukset tulee suorittaa hyväksyttävästi samalla koekerralla, ja kokeista

annetun opetusministeriön päätöksen mukaan toinen suorituksesta jätetään arvostelematta, jos ensiksi arvosteltua ehdotetaan hylättäväksi. Käännettäessä esimerkiksi suomesta englantiin yleiskielen kokeen arvostelee ensimmäiseksi englannin kielen syntyperäinen asiantuntija. Arvostelussa annetaan virhepisteitä. Seuraavaksi käännöksen arvostelee kääntäjien tutkintolautakunnan asianomaista kieltä edustava jäsen. Jäsen ehdottaa suoritusta hyväksyttäväksi tai hylättäväksi. Useimmiten koesuoritukset ehdotetaan tässä arvosteluvaiheessa hylättäviksi.

Seuraavaksi arvostellaan yleiskielen kokeissa hyväksyttäväksi ehdotettujen kokelaiden aihepiirin koe. Sen arvostelee kolme arvostelijaa: kyseisen aihepiirin asiantuntija, lautakunnan jäsen sekä syntyperäinen kyseisen kielen asiantuntija. Kokelaiden nimet eivät tule arvostelijoiden tietoon.

Lautakunnan arvostelijoilla on käytettävänä yhtenäiset arvosteluohjeet. Arvostelussa käytetään apuna tiettyä pisteitysjärjestelmää. Hylätyn ja hyväksytyin raja kulkee 20 virhepisteen tienoilla. Virheiden pisteitys tapahtuu asteikolla 1–9. Vuonna 2000 suoritettun kyselyn perusteella enemmistö lautakunnan jäsenistä katsoi, ettei virheiden pisteityksestä tule luopua. Pisteityksen katsottiin olevan selkeä tapa osoittaa, mitä koesuorituksessa on vialla ja miten vakavista virheistä on kyse. Tutkinnon hyväksymiselle ei ole määrätty kiinteätä tai eri kielille yhtenäistä pisterajaa, vaan se määritellään kullakin koekerralla ottaen huomioon käännettävän tekstin vaikeustaso. Arvosteluohjeena on ollut, että yksikin vakava virhe voi aiheuttaa suorituksen hylkäämisen.

Alun perin ajateltiin, että käännösten tulisi olla kaksi sujuvaa julkaisukelpoista käännöstä. Pian kuitenkin huomattiin, että hyväksymisrajan määrittäminen tällä tapaa aiheuttaisi melkein kaikkien kokelaiden hylkäämisen. Käännettäviin teksteihin on nykyään ilmoitettu käännösten funktio, eli kokelaat tietävät ketä ja mitä varten käännös on kuvitteellisesti tarkoitettu. Koetekstien lähde on ilmoitettu. Lopulliset tulokset hyväksytään lautakunnan kokouksessa, jossa kunkin kielen edustaja esittää näkemyksensä edustamansa kielen tuloksista ja arvostelusta sekä ehdotuksensa hyväksyttävistä suorituksista. Erityisen huolellisesti käsitellään suoritukset, jotka arvostelijain näkemyksen mukaan ovat hyväksyttävän tai hylättävän rajamailla. Tutkinnon jälkeen tutkintoon osallistuneille lähetetään tulokset kirjallisesti saantitodistusta vastaan. Tutkintoon osallistuneet saavat myös kopiot arvostelluista koesuorituksista.

Tutkinnon arvosteluun ei saa hakea valittamalla muutosta. Sen sijaan kokeessa hylätyllä on oikeus vaatia arvosteluun oikaisua lautakunnalta. Oikaisuvaatimuksen johdosta opetusministeriö määrää lautakuntaan yhden tilapäisen apujäsenen, joka on oikaisuvaatimuksessa tarkoitettun kielen erikoistuntija. Tämä apujäsen arvostelee uudestaan kysymyksessä olevan koesuorituksen, ja tämän arvostelun perusteella lautakunta päättää hyväksyä tai hylätä oikaisuvaatimuksen. Vastauskirjeen mukana oikaisuvaatimuksen tekijälle lähetetään oikaisuvaatimuksen käsittelijän laatima muistio. Kääntäjien tutkintolautakuntaan on tullut maaliskuun 2005 loppuun mennessä kaikkiaan 172 oikaisuvaatimusta. Näistä on hyväksytty 18 eli noin 10,5 %.

Yhteensä tutkintoihin on osallistunut 6 079 kokelasta, joista on hyväksytty 1 268, joten hyväksymisprosentti on ollut keskimäärin 21,7. Hyväksymisprosentin vaihteluväli on 14,8–29,1.

2.2.4 Virallisen kääntäjän oikeuden myöntäminen

Virallisen kääntäjän oikeutta haetaan tutkintolautakunnalta virallisista kääntäjistä annetun asetuksen 9 §:n mukaan tutkintolautakunnan vahvistaman kaavan mukaisella lomakkeella.

Hakemukseen on liitettävä hakijan omakätisesti allekirjoittama kääntäjän vakuutus sekä milloin hakijalla ei ole kotikuntaa Suomessa, asianomaisen ulkomaan viranomaisen antamana tai muu luotettava selvitys laissa tarkoitetuista edellytyksistä. Tutkintolautakunta lähettää tutkinnossa hyväksytyille lomakkeen ja ohjeet siitä, miten tämän on meneteltävä oikeuden saamiseksi.

Ennen kuin kääntäjien tutkintolautakunta antaa hakijalle oikeuden toimia virallisena kääntäjänä, hänen on lain 3 §:n mukaan annettava tutkintolautakunnalle omakätisesti allekirjoittama kirjallinen kääntäjän vakuutus. Kääntäjän vakuutuksen kaavasta säädetään virallisista kääntäjistä annetun asetuksen 10 §:ssä⁶.

Kääntäjien tutkintolautakunnan päätöksestä, joka koskee oikeutta toimia virallisena kääntäjänä tai jolla tällainen oikeus on peruutettu, saa lain 9 §:n mukaan valittaa hallinto-oikeuteen.

Lautakunta hankkii kokelaista virkatodistuksen. Jos hakija täyttää laissa säädetty edellytykset, lautakunta myöntää hänelle virallisen kääntäjän oikeuden ja antaa tästä todistuksen. Hylkäämisperusteena tulee tässä vaiheessa käytännössä kysymykseen se, ettei hakijalla ole laissa määriteltyä kotipaikkaa Suomessa tai muussa lain määrittelemässä valtiossa.

2.2.5 Virallisten kääntäjien toiminnan valvonta

Virallisista kääntäjistä annetun lain 7 §:n mukaan kääntäjien tutkintolautakunta valvoo virallisten kääntäjien toimintaa. Oikeus toimia virallisena kääntäjänä on voimassa sen kalenterivuoden loppuun, jonka aikana asianomainen täyttää 70 vuotta. Käytännössä saattaa kuitenkin tapahtua, että henkilö menettää tämän kelpoisuutensa jo tätä ajankohtaa aiemmin. Sellaisessa tapauksessa lautakunta voi peruuttaa viralliselta kääntäjältä oikeuden jatkaa toimintaansa.

Lautakunta valvoo virallisia kääntäjiä lähinnä sille tehtyjen kantelujen perusteella. Koko toimintansa aikana kääntäjien tutkintolautakunnalle on tullut seitsemän virallista kääntäjää koskevaa kantelua. Kantelut ovat tulleet toimeksiantajilta. Kantelut eivät ole johtaneet virallisen kääntäjän oikeuden peruuttamiseen.

2.2.6 Luettelon pito virallisista kääntäjistä

Kääntäjien tutkintolautakunnan pitämään luetteloon on merkitty kunkin kääntäjän nimi ja henkilötunnus, osoite sekä tiedot hänelle annetuista todistuksista, joista käy selville, mistä kielestä mihin kieleen hänellä on oikeus virallisena kääntäjänä suorittaa käännöksiä, samoin kuin muut tarvittavat tiedot. Jos virallinen kääntäjä muuttaa toiselle paikkakunnalle tai lopettaa toimintansa, on hänen kuukauden kuluessa ilmoitettava siitä tutkintolautakunnalle (Asetus virallisista kääntäjistä 1989/626). Luetteloa päivitetään määräajoin väestörekisterikeskuksesta saatavilla tiedoilla.

Kääntäjien tutkintolautakunta on lähettänyt kaksi kertaa vuodessa aakkosittain ja kielittäin järjestetyn luettelon virkakäyttöön Helsingin maistraatille ja ulkoasiainministeriöön. Maistraatti on toimittanut luettelot edelleen suurimpien kaupunkien julkisille notaareille. Luetteloihin on merkitty nimi- ja kielitietojen lisäksi postinumero ja osoitetoimipaikka. Vastaavat tiedot ovat nykyään saatavilla myös Internetissä.

⁶ Sen mukaan kaava on seuraava: "Minä N.N. lupaan ja vakuutan kunnian ja omantunnon kautta, että minä virallisena kääntäjänä toimiessani tunnollisesti ja parhaan kykyni mukaan suoritan minulle annetut tehtävät enkä yksityiseksi hyödykseni käytä enkä luvatta ilmaise, mitä siinä tehtävässäni saan tietooni."

2.2.7 Lautakunnan ja tutkinnon talous

Virallisista kääntäjistä annetun lain 8 §:n mukaan tutkintolautakunnan toimeenpaneman tutkinnon samoin kuin muiden lautakunnan suoritteiden maksullisuudesta ja maksuperusteista on voimassa mitä valtion maksuperustelaisissa (150/1992) säädetään.

Virallisten kääntäjien tutkintoon osallistumisesta perittävästä tutkintomaksusta säädetään kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen eräistä suoritteista perittävistä maksuista annetussa opetusministeriön asetuksessa (1247/2004). Sen 2 §:n mukaan tutkintoon osallistumisesta peritään tutkintomaksuna 152 euroa ja viralliselle kääntäjälle annettavasta todistuksesta 28 euroa. Oikaisuvaatimuksesta peritään 50 euroa, mutta käsittelymaksu palautetaan suorittajalle siinä tapauksessa, että uusi arvostelu johtaa tutkinnon hyväksymiseen.

Tutkintolautakunnan toimintaa johtaa puheenjohtaja, jonka tehtävä on sivutoiminen ja palkkioperusteinen. Lisäksi lautakunnalla on päätoiminen sihteeri, joka on virkasuhteessa Kotimaisten kielten tutkimuskeskukseen. Lautakunnassa toimii puheenjohtajan lisäksi varapuheenjohtaja ja seitsemän jäsentä. Lisäksi lautakunnassa on pysyviä apujäseniä, joita nykyisessä lautakunnassa on yhdeksän.

Puheenjohtajan, sihteerin ja lautakunnan jäsenten palkat ja palkkiot maksetaan Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksesta. Virallisista kääntäjistä annetun asetuksen 22 §:n mukaan tutkintolautakunnan puheenjohtajalle ja muille jäsenille, apujäsenille, asiantuntijoille ja sihteerille maksettavista kokouspalkkioista sekä matkakustannusten korvauksesta ja päivärahasta on voimassa, mitä valtion komiteoista on määrätty. Tutkintolautakunnan puheenjohtajalle voidaan kokouspalkkion lisäksi maksaa kuukausipalkkio, jonka suuruuden opetusministeriö määrää.

Virallisista kääntäjistä annetun asetuksen mukaisesti puheenjohtajalle maksettavan kuukausipalkkion sekä tutkinnon koetehtävien laadinnasta ja tutkintosuoritusten tarkastuksesta maksettavien palkkioiden suuruudesta on määrätty opetusministeriön päätöksirjeellä (1989, 1994 ja 2001). Puheenjohtajan kuukausipalkkioksi on vahvistettu 500 euroa (sivukuluneen vuodessa noin 7 500 euroa). Koetehtävien laadinnan enimmäispalkkio on 84 euroa sekä tutkintosuoritusten valmistavan tarkastamisen ja arvostelun enimmäispalkkio on 22 euroa ensimmäisen arvostelijan ja 14,50 euroa toisen arvostelijan osalta. Nämä palkkiot ovat voimassa 1.1.2002 lukien. Oikaisuvaatimuksen käsittelyä varten tilapäiseksi apujäseneksi määrätylle kielen erikoistuntijalle maksettava palkkio on opetusministeriön päätöksirjeen 26.7.1994 mukaisesti 500 markkaa. Tutkintotilaisuuksien valvojille maksetaan komitealle suoritettuun vaativaan toimistotyöhön rinnastettava palkkio. Viime vuosina palkkion suuruus on ollut 11,75 euroa/tunti. Koetehtävien laadintaan ja kokeiden arvosteluun osallistuu tutkinnoittain noin 70 jäsentä, apujäsentä tai asiantuntijaa. Lisäksi tutkinnoittain maksetaan palkkiota 17–18 valvojalle. Kokeen laadinta-, valvonta-, arvostelu- ja oikaisuvaatimus-palkkiot ovat vuosittain noin 40 000 euroa. Lautakunnan sihteerin palkkausmenot sivukuluneen ovat noin 40 000 euroa vuodessa.

Palkka- ja palkkiokulujen lisäksi lautakunnan menoja ovat mm. lehti-ilmoitukset ja koetilojen vuokrat sekä postituskulut. Tutkinnon erilliskustannukset, joihin lasketaan kaikki edellä mainitut suoritteiden tuottamisesta aiheutuvat menot: henkilöstömenot sivukuluneen, tarvikkeet ja ostetut palvelut, ovat vuositasolla noin 102 500 euroa.

Lisäksi tutkinnon yleiskustannukset, jotka lasketaan kääntäjien tutkintolautakunnan henkilötyövuosien mukaisena osuutena Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen yhteiskustannuksista (esim. hallintopalvelut ja toimitilavuokra), ovat noin 12 500 euroa.

Toiminnan kulut taulukkona:

Erilliskustannukset	
Suunnittelijan palkkakustannukset sivukuluineen	40 000
Puheenjohtajan palkkio sivukuluineen	7 500
Kokeen valvonta-, laadinta-, arvostelu- ja oikaisuvaatimuspalkkiot sivukuluineen	40 000
Ostetut palvelut	11 000
Lautakunnan muut kulut	4 000
Erilliskustannukset yhteensä	102 500
Yleiskustannukset	12 500
Kustannukset yhteensä	115 000

Valtion maksuperustelain mukaan julkisoikeudellisista suoritteista (suorite, jonka kysyntä perustuu lakiin tai asetukseen ja jonka tuottamiseen viranomaisella on tosiasiallinen yksinoikeus) perittävän maksun tulee vastata suoritteen tuottamisesta valtiolle aiheutuvien kokonaiskustannusten määrää (omakustannusarvo). Maksu voidaan määrätä perittäväksi alempana, jos siihen on terveyden- ja sairaanhoitoon, muihin sosiaalisiin tarkoituksiin, oikeudenhoitoon, ympäristönsuojeluun, koulutustoimintaan tai yleiseen kulttuuritoimintaan liittyvä perustelu syy. Kääntäjätutkintomaksuna on peritty omakustannusarvoa alempi hinta. Tutkintomaksu on vuoden 2005 alusta 152 euroa (2004 142 euroa). Vuonna 2004 tuottoja tutkinto- ja todistusmaksuina saatiin 52 903 euroa.

Virallisen kääntäjän tutkinnon kustannusvastaavuustavoitteeksi on opetusministeriön ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen välisissä tulosneuvotteluissa sovittu 65 %. Tämä ei ole toteutunut vaan tutkinnon kustannusvastaavuus on ollut runsaat 40 prosenttia (2000–2003 42–43 % ja 2004 47 %).

2.3 Kääntäjien ja tulkkien tutkinnot sekä kielitutkinnot

2.3.1 Kääntäjien koulutus yliopistoissa

Yliopistotutkintojen rakenne

Yliopistojen tutkintorakenne muuttui kaksiportaiseksi 1.8.2005 alkaen. Opiskelijoiden on pääsääntöisesti suoritettava 180 opintopisteen (vastaa kolmen vuoden täysipäiväisiä opintoja) laajuinen kandidaatin tutkinto ennen kuin voivat aloittaa maisterin tutkinnon suorittamisen. Maisterin tutkinnon laajuus on pääsääntöisesti 120 opintopistettä (vastaa kahden vuoden täysipäiväisiä opintoja). Opiskelijat saavat yleensä opiskelijavalinnassa oikeuden sekä kandidaatin että maisterin tutkinnon suorittamiseen. Ennen tämän vuoden syksyä opintonsa aloittaneet voivat halutessaan suorittaa vanhojen säädösten mukaisen tutkinnon vuoden 2008 heinäkuun loppuun mennessä (tekniikan, hammaslääketieteen ja lääketieteen aloilla 31.7.2010 mennessä).

Tutkinnonuudistuksen yhtenä tavoitteena on parantaa suomalaisten yliopistotutkintojen kansainvälistä vertailtavuutta. Tutkintorakenteen pääpiirteistä on sovittu ns. Bolognan prosessissa, jonka tavoitteena on saada aikaan yhteinen eurooppalainen korkeakoulutusalue vuoteen 2010 mennessä.

Suomessa uudistuksen tavoitteeksi on asetettu myös opintojen joustavuuden ja opiskelijoiden liikkuvuuden lisääminen. Eri koulutusalojen välisen yhteistyön arvioidaan helpottuvan, kun alakohtaiset tutkintoasetukset kumottiin ja tutkintojen laajuudesta, tavoitteista ja rakenteista säädetään yhdessä yhteisessä valtioneuvoston asetuksessa.

Valtioneuvoston säädös on hyvin väljä, ja yliopistot voivat itse päättää tutkintojen sisällöistä ja opetussuunnitelmien rakenteesta hyvin pitkälle. Opetussuunnitelmien kehittämisessä yliopistot ja eri koulutusalat ovat päätyneet erilaisiin ratkaisuihin. Joillakin koulutusaloilla kandidaatin tutkinto on suunniteltu laaja-alaiseksi alan perustutkinnoksi, jonka jälkeen erikoistuminen tapahtuu maisteritutkinnon aikana. Toisaalta monitieteiset maisteriohjelmat kokoavat eri aloilla kandidaatin tutkinnon suorittaneita yhteiseen maisteriohjelmaan.

Kääntäjänkoulutus

Kääntämistä ja tulkkausta voi opiskella pääaineena humanistisella koulutusallalla Helsingin (Kouvola), Joensuun (Savonlinna), Tampereen, Turun ja Vaasan yliopistossa. Oppiaineen nimi ja sisällön painotukset vaihtelevat yliopistoittain. Tutkinnon pääaineena voi olla ruotsin, englannin, saksan, ranskan, espanjan tai venäjän kääntäminen. Koulutus painottuu kulttuurien väliseen viestintään ja antaa opiskelijoille lähes äidinkielen tason pääkielessä. Kääntämistä voi opiskella myös sivuaineena.

Opiskelijat voivat vaikuttaa myös kurssi- ja sivuainevalinnoillaan oman osaamisensa ja erikoistumisensa kehittämiseen jo opintojen aikana. Esimerkiksi Tampereen yliopistossa opiskelijat voivat sisällyttää käännöstieteen opintoihin valinnaisen virallisten käännösten laatimisen perusmoduulin. Sen tavoitteena on harjaannuttaa asiakirjojen kääntämiseen ja perehdyttää eri asiakirjatyyppeihin ja -käytänteisiin, yleisten asiakirjojen kääntämisen ongelmiin, kääntämisen apuvälineisiin sekä kääntäjän oikeudelliseen vastuuseen.

Toistaiseksi kääntäjänkoulutus on pääosin organisoitu kielikohtaisesti, mikä hankaloittaa meillä harvinaisten kielten kääntäjien kouluttamista. Uusi tutkintorakenne antaa huomattavan joustavat mahdollisuudet hankkia vahva kielitieto ja -taito kandidaatin tutkinnossa ja erikoistuminen esim. kääntämiseen maisterivaiheessa. Valtakunnallisesta yhteistyöstä, esimerkiksi kääntämiseen erikoistuvasta maisteriohjelmasta saattaisi löytyä keino myös muiden kuin nykyisten varsinaisten pääainekielen kääntäjien kouluttamiseen. Myös joustavan opinto-oikeuden järjestelmä tarjoaa muiden kuin käännöstieteen opetusta antavien yliopistojen opiskelijoille mahdollisuuksia suorittaa käännöstieteen opintoja.

2.3.2 Asioimistulkin ammattitutkinto

Asioimistulkin ammattitutkinto perustuu lakiin (631/1998) ja valtioneuvoston asetukseen (812/1998) ammatillisesta aikuiskoulutuksesta. Tutkinto on ammattitaidon hankkimistavasta riippumaton näyttötutkinto. Tutkinto otettiin käyttöön vuonna 1999.

Asioimistulkin ammattitutkinnon osat ovat 1) asioimistulkin työn eettiset ja juridiset perusteet, 2) viestintä, työkielen hallinta, kulttuuri- ja asiatiedon hallinta, 3) tulkkaus ja 4) yrittäjäyys. Tutkinto suoritetaan asioimistulkin tutkintotoimikunnan valvomissa ja sopimissa ammattitaidon näytöissä.

Opetushallitus hyväksyy tutkinnon perusteet ja asettaa tutkintotoimikunnan sekä antaa tarpeelliset määräykset tutkintojen järjestämissopimuksista ja todistuksista. Todistukset myöntää tutkintotoimikunta. Vuonna 2004 tutkintoon osallistujia oli 18. Kaikkiaan tutkintoja on suoritettu 80.

Asioimistulkin ammattitutkinnosta peritään 50,50 euron maksu. Tutkintoon valmistava koulutus on maksullista.

2.3.3 Yleiset kielitutkinnot

Yleiset kielitutkinnot perustuvat lakiin (964/2004) ja valtioneuvoston asetukseen (1163/2004) yleisistä kielitutkinnoista. Säädökset uudistettiin vuoden 2005 alusta. Tutkin-tojärjestelmä otettiin käyttöön vuonna 1994.

Yleiset kielitutkinnot ovat kielitaidon hankkimistavasta riippumattomia, toiminnallisen kielitaidon osoittamiseksi järjestettyjä tutkintoja. Tutkinnon rakenne perustuu eurooppa-laiseen 6-portaiseen taitotasoasteikkoon. Tutkintoja järjestetään perus- (1–2), keski- (3–4) ja ylimmällä (5–6) tasolla. Osakokeina ovat puhuminen, puheen ymmärtäminen, kirjoitta-minen, tekstin ymmärtäminen sekä rakenne ja sanasto. Tutkintokieliä ovat suomi, ruotsi, pohjoissaame, englantia, saksa, ranska, espanja, italia ja venäjä.

Tutkintojärjestelmän kehittämisestä ja valvonnasta vastaa Opetushallitus. Opetushalli-tuksen yhteydessä toimii kielitutkintotoimikunta, joka käsittelee valmistavasti periaatteelli-sesti merkittävät asiat ja tekee aloitteita kehittämisestä. Opetushallituksella on yhteistyösopi-mus testien laatimisesta ja arvioinnista Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen kanssa.

Opetushallitus hyväksyy tutkinnon perusteet ja suoritusten arvioijat (noin 200) sekä sopii tutkintojen järjestämisestä eri koulutuksen järjestäjien kanssa. Järjestäjiä on noin 120. Vuonna 2004 yleisiä kielitutkintoja suoritettiin 3 750 suosituimpina kielinä englantia (52 %), suomi (24 %) ja ruotsi (11 %).

Yleisten kielitutkintojen maksut vaihtelevat 58:sta 125 euroon.

2.3.4 Valtionhallinnon kielitutkinnot

Valtionhallinnon kielitutkinnot perustuvat lakiin julkisyhteisöjen henkilöstöltä vaaditta-vasta kielitaidosta (424/2003) ja valtioneuvoston asetukseen suomen ja ruotsin kielen tai-don osoittamisesta valtionhallinnossa (182/2004). Järjestelmä otettiin alun perin käyttöön vuonna 1922.

Tutkinnoissa voidaan osoittaa suomen ja ruotsin kielen suullinen, kirjallinen ja ymmär-tämisen taito. Tutkinnoista voi saada arvosanat erinomainen, hyvä tai tyydyttävä. Osako-keina ovat puhuminen, puheen ymmärtäminen, kirjoittaminen ja tekstin ymmärtäminen. Erinomaisen taidon tutkinnot suoritetaan suomen ja ruotsin kielen tutkintolautakunnille ja hyvän ja tyydyttävän taidon tutkinnot tutkintosuoritusten vastaanottajille.

Kielitutkintojen ylläpitämisestä ja kehittämisestä sekä toimeenpanon valvonnasta vastaa Opetushallitus yhteistyössä kielitutkintolautakuntien kanssa. Opetushallitus hyväksyy tut-kinnon perusteet, asettaa lautakunnat, nimeää tutkintosuoritusten vastaanottajat (noin 30 kumpaakin kieltä varten) sekä sopii tutkinnoissa käytettävien testien laadinnasta. Vuonna 2004 erinomaisen taidon tutkintoja suoritettiin 290 (suomi 70 %, ruotsi 30 %) sekä hyvän ja tyydyttävän taidon tutkintoja 2 975 (suomi 55 %, ruotsi 45 %).

Suomen ja ruotsin kielen yleisellä kielitutkinnolla sekä valtionhallinnon kielitutkinnolla voidaan osoittaa kansalaisuuslaissa (359/2003) edellytetty kielitaito. Saamen kielen yleinen kielitutkinto toimii saamen kielilaissa (1086/2003) vaaditun kielitaidon osoittajana.

Valtionhallinnon kielitutkinnon tutkintomaksut ovat 86–120 euroa.

2.4 Kansainvälinen kehitys

Työryhmä on perehtynyt virallisen kääntäjän järjestelmää vastaaviin järjestelmiin joissakin Euroopan maissa. Mukaan vertailuun on otettu pohjoismaista Ruotsi ja Tanska, koska näissä maissa järjestelmiä on kehitetty pidemmälle ja tarpeet vastaavat monelta osin Suomen tilannetta. Saksan osavaltioista esitellään Saksin osavaltiossa käytössä oleva järjestelmä, sillä se on ollut pohjana Euroopan unionissa suunnitellulle kehittämistyölle.

2.4.1 Ruotsi

Ruotsissa kääntäjien auktorisoinnista säädetään tulkkien ja kääntäjien auktorisoinnista annetussa asetuksessa. Sen mukaan kääntäjän auktorisoinnista päättää kamarikollegio (Kammarkollegiet). Se myös järjestää käännöskokeet, ylläpitää kääntäjärekisteriä ja valvoo auktorisoitujen kääntäjien toimintaa.

Kääntäjän auktorisoinnin edellytyksenä ovat seuraavat seikat: henkilön asuinpaikka on Ruotsissa tai muussa ETA-valtiossa, henkilö on täyttänyt 18 vuotta ja on täysivaltainen, henkilö on suorittanut kamarikollegion järjestämän käännöskokeen sekä henkilö on rehelliseksi tunnettu ja muutoin sopiva kääntäjäksi. Kääntäjää, jolle on myönnetty auktorisointi, kutsutaan nimikkeellä auktoriserad translator. Hänellä on oikeus käyttää auktorisoidun kääntäjän leimaa tai itseliimautuvaa merkkiä. Kamarikollegio vahvistaa auktorisoitujen kääntäjien leiman⁷. Auktorisointi myönnetään pääsääntöisesti viideksi vuodeksi, minkä jälkeen se voidaan hakemuksesta uusida.

Auktorisoidun kääntäjän velvollisuutena on suorittaa saamansa tehtävät tunnollisesti ja hyvää kääntäjätapaa noudattaen. Hänen tulee kieltäytyä toimeksiannoista, jos on olemassa erityisiä seikkoja, jotka voivat häiritä luottamusta hänen puolueettomuuteensa tai itsenäisyyteensä.

Kamarikollegio voi peruuttaa myöntämänsä auktorisoinnin tai antaa auktorisoidulle kääntäjälle varoituksen. Auktorisointi peruutetaan, jos kääntäjä tahallaan toimii virheellisesti tai muutoin epärehellisesti. Varoitus annetaan lievissä tapauksissa. Auktorisointi peruutetaan myös jos kääntäjä ei enää asu Ruotsissa tai toisessa ETA-valtiossa taikka jos hän ei enää ole täysivaltainen. Auktorisoitu kääntäjä on velvollinen ilmoittamaan kamarikollegiolle olosuhteissaan tapahtuneista muutoksista.

Kirjallinen käännöskoe, joka auktorisoidun kääntäjän tulee läpäistä, käsittää kolme osiota; juridisen, taloudellisen ja yleisen tekstin kääntämisen. Käännös tehdään joko ruotsista toiseen kieleen tai toisesta kielestä ruotsiin. Kaikki kolme koeosiota on saatava hyväksytyksi samalla tutkintokerralla. Kokeeseen käytettävä aika on yhteensä kahdeksan tuntia.

Kääntäjien auktorisointien lukumäärä on 442. Auktorisoinnit ovat koskeneet kääntämistä 28 vieraasta kielestä ruotsiin ja ruotsista 25 vieraalle kielelle. Vuonna 2004 kääntäjien kirjalliseen kokeeseen osallistui 154 henkilöä. Auktorisointi myönnettiin 16 henkilölle.

2.4.2 Tanska

Tanskassa kääntäjien auktorisoinnista säädetään kääntäjien ja tulkkien auktorisoinnista annetussa laissa. Sen mukaan kääntäjän auktorisoinnista päättää elinkeinohallitus (erhvervs- og selskabsstyrelsen). Elinkeinohallitus myös järjestää käännöskokeet ja valvoo kääntäjien toimintaa. Tehtävien hoidossa sitä avustaa niin sanottu kääntäjäkommisio

⁷ Kamarikollegion vahvistamassa leimassa on seuraava teksti: Av Kammarkollegiet auktoriserad translator nr 000.

(translatorkommissionen).

Kääntäjän auktorisointi voidaan myöntää henkilölle, joka täyttää seuraavat ehdot: hänellä on samat oikeudet kuin Tanskassa syntyneellä (=tanskalainen), hänen asuinpaikkansa on Tanskassa, hän on täyttänyt 25 vuotta, hän hallitsee itseään ja omaisuuttaan sekä hän on läpäissyt erityisen kokeen. Elinkeinohallitus voi myöntää ehdoista poikkeuksia ja tarvittaessa joko rajoittaa auktorisointia tai asettaa sille ehtoja.

Henkilö, jolle on myönnetty auktorisointi, voi käyttää kääntäjän nimikettä (translator). Auktorisointia myönnettäessä kääntäjän on annettava vakuutus siitä, että hän hoitaa huolellisesti saamansa toimeksiannot ja että hän täyttää kääntäjän velvollisuutensa asianmukaisesti. Auktorisoidun kääntäjän velvollisuutena on lain mukaan suorittaa toimeksiannot huolellisesti ja niin nopeasti kuin annettu tehtävä edellyttää.

Kääntäjän auktorisointi voidaan pääsääntöisesti peruuttaa, jos kääntäjä on toiminnassaan osoittanut moitittavuutta tai jos hän ei suorita tehtäviään vastuullisella tavalla. Auktorisointi päättyy myös kääntäjän kuoltua tai jos hän ei enää täytä auktorisoinnin myöntämisen edellytyksenä olevia ehtoja.

Elinkeinohallitus voi antaa tarkempia määräyksiä kääntäjän käännöskokeesta (vaatimukset, ilmoittautuminen, laajuus ja arviointi). Se voi siirtää muun kielen kuin englannin, ranskan, espanjan ja saksan kielen kokeen järjestämisen erityisen toimikunnan (udvalg) tehtäväksi.

Kääntäjän tulee tehdä elinkeinohallitukselle ilmoitus toimipaikan perustamisesta. Elinkeinohallitus voi vahvistaa tarkempia määräyksiä kääntäjien elinkeinotoiminnasta.

2.4.3 Saksin osavaltion malli

Saksan liittotasavallassa ei ole yhtä ainoaa kääntäjien auktorisointijärjestelmää, vaan auktorisointi vaihtelee osavaltioittain. Tässä yhteydessä tarkastelun kohteeksi on valittu 16 osavaltiota Saksin osavaltion auktorisointijärjestelmä⁸.

Saksin osavaltiossa kääntäjien auktorisoinnista päättää Saksin osavaltion opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Saksin osavaltion oikeusministeriö. Kääntäjien tutkinnot järjestää Leipzigin alueellisen koulutusviraston yhteydessä toimiva tutkintolautakunta.

Kääntäjien auktorisointi voidaan myöntää täysi-ikäiselle ja täysivaltaiselle henkilölle, jolla on kotipaikka Saksin osavaltiossa. Lisäksi auktorisoinnin edellytyksenä on, että henkilö on luotettava ja että hän on läpäissyt tutkintolautakunnan järjestämän tutkinnon.

Tutkintolautakunnan järjestämä kääntäjän tutkinto on luonteeltaan erikoistumistutkinto. Tutkintokielinä voivat olla kaikki nykykielet, joihin löytyy tentaattori. Saksan kieli on oltava joko lähde- tai kohdekielenä. Tutkinto on suoritettava vähintään saksan kielessä, yhdessä muussa kielessä sekä yhdessä erikoisalassa. Käännettävien tekstien erikoisaloina ovat talouselämä, oikeustiede, tekniikka, luonnontiede, humanistiset tieteet ja yhteiskuntatieteet. Koe koostuu kaikkiaan 10 osiosta ja sen suorittamiseen käytettävissä oleva aika on yli 10 tuntia.

Tutkinnon suorittanut on oikeutettu käyttämään nimitystä julkisesti auktorisoitu ja yleisesti valantehnyt kääntäjä. Tutkinnossa hyväksytyt katsotaan osoittaneen ammatillisen soveltuvuutensa kirjalliseen sanoman välittämiseen oikeuslaitoksen ja viranomaisen tarkoituksiin. Hän saa tutkintolautakunnalta vahvistetun kaavan mukaisen todistuksen ja aluetuomioistuimelta lupakirjan. Auktorisoitu kääntäjä on velvollinen käyttämään leimaa.

⁸ Järjestelmän tarkempi kuvaus sisältyy Kaarina Hietasen väitöskirjaan Virallinen kääntäjä paljon vartijana (Tampere, 2005). Eri maiden järjestelmien vertailu on esitetty taulukossa s. 240.

Saksin oikeusministeriö päättää valantehneen kääntäjän leiman muodosta ja tekstistä⁹.

Auktorisointia myönnettäessä kääntäjän on annettava aluetuomioistuimelle vala siitä, että hän kääntää tunnollisesti ja parhaan kykynsä mukaan ja että hän täyttää kaikki muut julkisesti auktorisoidun kääntäjän velvollisuudet. Auktorisoidun kääntäjän velvollisuutena on 1) suorittaa tehtävät tunnollisesti ja puolueettomasti, 2) säilyttää hänelle uskotut asiakirjat huolellisesti sekä pitää salassa niin niiden sisältö kuin toimeksiannon yhteydessä tietoon tulleet muut seikat sekä 3) ottaa vastaan käännöstoimeksiäntoja niiltä oikeuslaitoksilta ja viranomaisilta, joiden listoille kääntäjä kuuluu. Velvollisuuksien täyttämistä valvoo aluetuomioistuin.

Kääntäjän julkinen auktorisointi päättyy, kun kääntäjä kuolee, hänen kotipaikkansa tai elinkeinonharjoittamispaikkansa ei enää ole Saksin osavaltiossa tai kun hän luopuu oikeuksistaan. Auktorisointi voidaan myös peruuttaa, jos kääntäjä on toistuvasti tehnyt virheellistä ja puutteellista työtä tai on toiminut ammattivelvollisuuksiensa vastaisesti taikka hän muutoin on osoittautunut sopimattomaksi julkisesti auktorisoidun kääntäjän tehtävään. Auktorisoinnin peruutustapauksissa kääntäjän on palautettava lupakirja aluetuomioistuimelle.

Julkisesti auktorisoidun kääntäjän on ilmoitettava aluetuomioistuimelle kotipaikan tai elinkeinon harjoittamispaikan muuttumisesta, mahdollisista rangaistustuomioista sekä konkurssiin tai selvitystilaan joutumisesta.

Aluetuomioistuin pitää rekisteriä julkisesti auktorisoiduista kääntäjistä. Luetteloa julkaisee Saksin oikeusministeriö.

Auktorisoituja kääntäjiä on 4,4 miljoonan asukkaan Saksin osavaltiossa yhteensä 300. Tutkintolautakunnan järjestämän tutkinnon läpäisyprosentti on noin 33 prosenttia.

2.4.4 Euroopan unionissa käynnissä oleva valmistelu

Euroopan unionin oikeudellinen kehitys on osaltaan käynnistänyt keskustelun yhtenäisestä unionin laajuudesta virallisen kääntäjän auktorisointikäytännöstä. Vuonna 1993 voimaan tulleella Maastrichtin sopimuksella yhdeksi unionin pilariksi luotiin yhteistyö oikeus- ja sisäasioissa. Maastrichtin sopimuksen jälkeen Euroopan unionin perustamissopimusta muutettiin Amsterdamin sopimuksella. Amsterdamin sopimuksella oikeudellinen yhteistyö yksityisoikeudellisissa asioissa siirrettiin EY:n toimivaltaan ja tavoitteeksi asetettiin luoda unionista "vapautteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuva alue". Perustamissopimuksen 61 artiklan mukaan toimenpiteitä, jotka koskevat oikeudellista yhteistyötä ovat muun muassa oikeudenkäynti- ja muiden asiakirjojen tiedoksiantoa valtiosta toiseen koskeva järjestelmä sekä todisteiden vastaanottamista koskeva yhteistyö.

Edellä kuvattu oikeudellinen kehitys ja kasvanut muuttoliike ovat käytännössä merkinneet myös lisääntyneitä jäsenvaltioiden välistä asiakirjaliikennettä. Kehitys on lisännyt yhtäältä virallisen kääntämisen tarvetta ja toisaalta tarvetta tiukentaa virallisen kääntämisen toiminnan luotettavuusvaatimuksia. Tältä pohjalta komissio antoi helmikuussa 2003 vihreän kirjan rikoksista epäiltyjen ja syytettyjen etujen turvaamisesta rikosoikeudenkäynneissä Euroopan unionin alueella¹⁰. Vihreä kirja on keskustelu- ja kyselyasiakirja, jossa komissio tiedustelee jäsenvaltioiden kantaa siihen, onko tarpeen tehdä aloite Euroopan unionin tasolla sovellettavista menettelyllisistä oikeusturvatakeista, jotka koskisivat rikoksesta epäiltyjä ja syytettyjä. Tarkasteluun komissio oli valinnut viisi osa-aluetta, joista tulkkaus- ja kään-

⁹ Leimassa on seuraava teksti: Öffentlich bestellter und allgemein beeidigter Übersetzer für die X Sprache. Pyöröleiman keskellä on henkilön nimi ja osoite.

¹⁰ KOM 2003 75 lopullinen.

nösavun saatavuus oli yksi. Komission tavoitteena on, että aikanaan kääntäjille ja tulkeille laaditaan yhteiset koulutusvaatimukset, rekisteröinti- ja virallistamismenettelyt sekä käytäntö- ja säännöt.

Tällä hetkellä Euroopan unionin komissio valmistelee yhtenäisiä virallisen kääntäjän ja tulkin auktorisointiperiaatteita sekä virallisen käännöksen laatimisohteita. Valmistelun pohjaksi on otettu Saksin osavaltion lainsäädäntö.

2.5 Nykytilan arviointi ja kehittämistarpeet

Järjestelmän nykytilan ja kehittämistarpeiden arviointia varten työryhmä kuuli kahdessa kokouksessaan asiantuntijoita, jotka toivat esiin omia näkökantojaan. Työryhmän jäsenet analysoivat omien näkemystensä ja kuulemisissa esille tulleiden asioiden pohjalta nykyisen järjestelmän epäkohtia ja hyviä puolia.

Kehittämiskohteiden lisäksi tuli esiin asioita, jotka ovat tärkeitä säilyttää järjestelmää uudistettaessa. Nykyisen järjestelmän hyviä puolia nähtiin olevan ensinnäkin keskitetyn suorituksen arviointijärjestelmän puolueettomuus. Toiseksi järjestelmä tarjoaa koulutustasusta riippumattoman mahdollisuuden suorittaa tutkinto ja mahdollistaa näin virallisten kääntäjien saamisen niihinkin kieliin, joissa ei ole yliopistokoulutusta tarjolla. Tältä osin tutkinto rinnastuu ammatillisiin näyttötutkintoihin, joissa ammattitaito osoitetaan kokeilla ilman edeltäviä koulutusvaatimuksia. Käytännössä virallisten kääntäjien koulutustaso on varsin korkea: monella tutkinnon suorittaneella on korkeakoulututkinto, joka ei kuitenkaan välttämättä ole kääntämisen tutkinto.

Virallisen kääntäjän järjestelmässä on todettu olevan kehittämistarpeita. Kehittämistarpeet johtuvat ensinnäkin lisääntyneestä kansainvälisestä asiakirjaliikenteestä. Toiseksi kasvava maahanmuutto on lisännyt virallisten käännösten tarvetta erityisesti harvinaisissa kielissä. Myös Euroopan unionin kehittämishaasteet ja harmonisointipyrkimykset on syytä ottaa huomioon. Muut esiin tuodut kehittämistarpeet koskevat käännöskokeen sisältöä ja rakennetta sekä järjestelmän rahoitusta ja kustannuksia.

Parannettavaa on myös tiedottamisessa ja valvonnassa. Kääntäjien toiminnan valvonnan tehokkuutta on vaikea arvioida, sillä valvonta toteutuu pääasiassa kanteluiden kautta, joita virallisten kääntäjien toiminnasta on tehty vähän. Puutteita on havaittu luettelotietojen ajantasaisuudessa, mikä johtuu siitä, että kaikki viralliset kääntäjät eivät noudata velvollisuutta ilmoittaa muuttuneista yhteystiedoistaan.

2.5.1 Virallisena kääntäjänä toimimisen edellytyksistä ja vastuusta

Eduskunnan sivistysvaliokunta on virallisista kääntäjistä annetun lain muuttamista koskevan hallituksen esityksen¹¹ käsittelyn yhteydessä edellyttänyt mietinnössään¹², että hallitus valmistelisi virallisia kääntäjiä koskevan lainsäädännön muuttamisen siten, että myös 70 vuotta täyttänyt henkilö voidaan hyväksyä viralliseksi kääntäjäksi. Lisäksi sivistysvaliokunta edellytti hallituksen selvittävän, miten virallisten kääntäjien toiminnan valvontaa voitaisiin tehostaa ja olisiko sen vuoksi tarkoituksenmukaista säätää oikeus toimia virallisena kääntäjänä määräaikaikaisena sekä osoittautuuko virallisena kääntäjänä toimivan henkilön koti- tai asuinkuntavaatimus tarkoituksenmukaiseksi.

¹¹ HE 3/2001 vp

¹² SiVM 2/2001 vp

Virallinen kääntäjä vastaa vahvistamansa käännöksen sisällön oikeellisuudesta ja kieliasun moitteettomuudesta. Virallisen kääntäjän ammattitaitoon kuuluu kieli- ja käännöstaidon ohella asiantuntijoiden käyttäminen tarvittaessa sekä asiasisällön että kieliasun tarkistamiseen. Kääntäjän tulee myös tuntea tehtävään liittyvät juridiset vastuut (mm. salasapitovelvollisuus) ja toimia ammatissaan eettisesti oikein.

2.5.2 Virallisten kääntäjien tarve ja saatavuus

Käännösten tarve vaihtelee kielittäin. Osassa kieliä virallisia käännöksiä saatetaan tarvita satunnaisesti, eikä käännösten tekeminen ole virallisen kääntäjän päätyö. Toisaalta erityisesti niissä kielissä, joissa käännöksiä tarvitaan usein, on ammattikäntäjiä, jotka ovat suorittaneet virallisen kääntäjän tutkinnon tai tutkintoja eri kielipareissa. Kokeen kautta saadaan virallisia kääntäjiä sellaisiinkin kieliin, joihin ei ole tarjolla yliopistotasoisista koulutusta.

Maahanmuuton myötä Suomessa käytettyjen kielten kirjo on laajentunut. Virallisten kääntäjien saatavuus on ongelmallista erityisesti maahanmuuttajien kieliryhmissä, joissa on useita kieliä vaille virallisia kääntäjiä. Jos virallista kääntäjää ei ole saatavilla, on käytännön syistä turvauduttu epävirallisiin käännöksiin, jotka asioimistulkkikeskus varmentaa. Menettely on epävirallinen, mutta viranomaiset kelpuuttavat näin tehdyt käännökset. Tavoitteena tulisi olla, että virallisia kääntäjiä olisi kaikissa maahanmuuttajakielissä. Tämä edellyttää koulutuksen tarjoamista.

Virallista käännöstä tarvitsevan kansalaisen kannalta ongelmallista saattaa olla tiedon saaminen virallisten kääntäjien palveluista. Virallisten kääntäjien palveluista tiedottamista on parannettava. Tässä viranomaisilla voisi olla aktiivisempi rooli.

2.5.3 Käännöskoe ja siihen osallistuminen

Kokeeseen osallistumiselle ei ole asetettu ennakkoehtoja. Se, että kokeeseen osallistuvia ei karsita koulutuksen tai työkokemuksen perusteella, antaa kaikille tasaveroisen mahdollisuuden osallistua. Kokeen läpäisee keskimäärin 20 % osallistujista. Yksi syy hävikkiin saattaa olla se, että osalla yrittäjistä voi olla epärealistinen käsitys omasta kielitaidostaan ja kokeen vaativuustasosta. Kokeen läpäiseminen edellyttää kääntämisen ammattimaista hallintaa. Yliopistoissa annettavan kääntäjänkoulutuksen lisäksi ei ole tarjolla koulutusta, joka parantaisi kokeeseen osallistuvien valmiuksia. Tällainen koulutus saattaisi lisätä halukkuutta suorittaa tutkinto erityisesti harvinaisissa kielissä, joissa on vähän tai ei lainkaan virallisia kääntäjiä.

Virallisen kääntäjän tutkinnon suorittaneilla saattaa olla puutteelliset tiedot virallisten asiakirjojen kääntämisen ja virallisena kääntäjänä toimimisen vaatimuksista. Kokeen puutteena on, että siihen ei sisälly kielitaidon arvioinnin lisäksi muita kääntäjän ammattitaitoa osoittavia osa-alueita kuten ammattietiikka, oikeudellinen vastuu ja virallisten asiakirjojen kääntämisen erityiskysymykset. Tällaisen osion lisääminen tutkintoon edellyttää sitä, että on olemassa yleisesti hyväksytyt ohjeet tai käsikirja virallisten käännösten tekemisestä ja kääntäjän toiminnasta.

Tutkinnon tulisi testata kääntäjän osaamista nimenomaan virallisten asiakirjojen kääntämisessä. Virallisia käännöksiä tarvitaan useimmiten erilaisista todistuksista, sopimuksista, kaupparekisteriotteista, yhtiöjärjestyksistä ja tuomioistuimia varten tarvittavista asiakirjoista. Olisi pyrittävä siihen, että kokeen käännöstehtävät mittaisivat mahdollisimman suurella määrällä niitä valmiuksia, joita viralliselta kääntäjältä edellytetään, vaikka käännettävät tekstit eivät vastaisikaan autenttisia käännöstoimeksiantoja. Kokeessa käännettävien tekstien tulisi varioida riittävästi ja edustaa eri tekstilajeja ja asiakirjatyyppejä. Käännöstoimeksian-

not voivat olla erilaisia eri kielialueilla. Tätä on ollut vaikea ottaa koetehtävien laadinnassa huomioon, sillä tehtävien on edellytetty olevan vertailukelpoisia keskenään. Kotimaisesta kielestä vieraaseen kieleen käännettävät tekstit ovat yhteiset kaikille eri kielipareja edustaville kokelaille.

On ehdotettu, että koetilanteessa tehtävälle käännökselle määriteltäisiin selvemmin käyttötarkoitus ja kohderyhmä, jota varten käännös tehdään. Tällöin myös arvostelussa tulisi ottaa huomioon käännöksen toimivuus käyttötarkoituksessaan. Ongelmana on tuotu esiin myös se, että kokeessa ei oteta huomioon, kääntääkö kääntäjä äidinkielelleen vai vieraalle kielelle.

Kokeen suorittamiseen varattua aikaa (3 tuntia) pidetään liian lyhyenä. Kääntäjien tutkintolautakunta ehdotti vuonna 1999 opetusministeriölle, että koeaikaa pidennettäisiin neljään tuntiin, mutta tämä ei ole toteutunut. Koetilanteessa kääntäminen ei vastaa kääntäjien työskentelyä todellisessa tilanteessa eikä kokeessa sallittu apuvälineiden käyttö vastaa nykyistä tapaa tehdä käännöksiä. Apuvälineinä sallitaan kaikki kirjalliset apuvälineet ja käännös kirjoitetaan käsin. Sen sijaan todellisuudessa kääntäjät työskentelevät tietokoneella, käyttävät sähköisiä sanakirjoja ja Internetiä. Käytännön käännöstilanteissa kääntäjät tekevät taustaselvityksiä, konsultoivat asiantuntijoita ja tarvittaessa tarkistuttavat käännöksiään syntyperäisillä kielenpuhujilla. Koetilanne on aina jossain määrin keinotekoinen eikä vastaa todellista käännöstilannetta, mutta joihinkin epäkohtiin on löydettävissä toimivia ratkaisuja.

2.5.4 Virallisen kääntäjän järjestelmän kustannukset ja rahoitus

Virallisen kääntäjän tutkinnossa on pyritty takaamaan käännöskokeen laatu käyttämällä koetehtävien laadinnassa ja suoritusten arvioinnissa kielten, kääntämisen ja erikoisalojen asiantuntijoita. Monipuolisen asiantuntemuksen käyttäminen ja suoritettavien kieliparien määrä vaikuttavat resurssitarpeisiin. Tutkinnon monipuolistaminen ja kehittäminen vastamaan maahanmuuton ja kansainvälistymisen vaatimuksia lisäävät kustannuksia.

Tutkintomaksuna on peritty omakustannusarvoa alempi hinta. Tutkintomaksu on vuoden 2005 alusta 152 euroa (2004 142 euroa). Vastaava maksu on Ruotsissa 180 euroa ja Saksassa 300 euroa. Suomessa tuotolla on pystytty rahoittamaan runsaat 40 % kustannuksista. Jos kustannukset siirrettäisiin kokonaan rahoitettavaksi koe- ja tutkintomaksuilla, kokeen hinnaksi muodostuisi nykyjärjestelyillä n. 300 euroa. Maksun suuruudella voi olla vaikutusta osallistujamääriin. Tuleekin määritellä, mikä osuus kustannuksista maksetaan valtion budjetista ja miten se budjetoidaan. Myös muita rahoitustapoja olisi selvitettävä.

3 Työryhmän esitykset virallisen kääntäjän järjestelmän kehittämiseksi

3.1 Tavoitteet

Toimeksiannon pohjalta ja edellä esitettyjen selvitysten ja näkemysten perusteella työryhmä on tiivistänyt ehdotustensa lähtökohdat ja tavoitteet seuraavasti:

1. Kehittämisehdotuksilla pyritään varmistamaan se, että kansalaisilla, yrityksillä ja viranomaisilla on käytettävissään virallisten kääntäjien palveluita mahdollisuuksien mukaan maahanmuuttajakielissä, Euroopan unionin virallisissa kielissä ja keskeisissä Euroopan ulkopuolissa kielissä ja että palveluiden järjestäminen täyttää myös Euroopan unionin asettamat vaatimukset.
2. Virallisten kääntäjien tutkintojen toimeenpano tulee järjestää niin, että toiminta on sijoitettu organisaatioon, jossa virallisten kääntäjien tutkinnot ovat osa laajempaa työelämän tutkintojen kokonaisuutta ja että tutkintojen toimeenpanoon, seurantaan, tiedottamiseen ja kehittämiseen on käytettävissä riittävät resurssit.
3. Virallisen kääntäjän oikeuksien myöntämistä, luetteloa ja tietopalveluita koskevat järjestelyt tulee organisoida niin, että ne täyttävät sekä kokeeseen osallistuneiden, virallisen kääntäjän lupaa hakevien ja luvan saaneiden sekä näitä palveluita käyttävien tarpeet ja vaatimukset ja että tutkintoja ja virallisia kääntäjiä koskevat tietopalvelut on järjestetty kattavalla ja myös kansalaisten ja asiakkaiden kannalta toimivalla tavalla.
4. Tutkintojärjestelmän tulee varmistaa, että tutkinnon suorittaneilla on riittävä ammattitaito virallisena kääntäjänä toimimiseen. Käännöstaidon ohella ammattitaitoon kuuluu juridisen vastuun ymmärtäminen. Tämän vuoksi virallisen kääntäjän tutkintoon on tarpeen liittää käännöstaitoa testaavien osioiden lisäksi myös virallisen kääntäjän työtä koskevien määräysten ja ammatinharjoittamiskäytäntöjen koe. Ammattitaidon ylläpitämisen ja jatkuvan kehittämisen varmistamiseksi on tarpeen järjestää virallisina kääntäjinä toimiville soveltuvaa lisä- ja täydennyskoulutusta.
5. Virallisten kääntäjien tutkintoon osallistuvilta perittävien maksujen taso tulee harkita sellaiseksi, että maksuilla voidaan kattaa ainakin puolet tutkintojen toimeenpanosta ja kehittamisestä sekä lupajärjestelmästä ja tieto- ja neuvontapalveluista aiheutuvista menoista

ja että maksujen taso ei kuitenkaan ole kohtuuton tutkintoon ilmoittautuvan kannalta. Ottaen huomioon kansainvälistymisen ja maahanmuuton vaikutukset sekä Euroopan unionin, kansalaisten, viranomaisten ja yritysten taholta tulevat tarpeet ja vaatimukset, toiminnan järjestämiseen ja kehittämiseen on pysyvänä rahoituksena osoitettava riittävät resurssit nykyistä rahoitusta uudelleen järjestelemällä sekä lisärahoituksella tai muilla soveltuvilla rahoitusjärjestelyillä valtion talousarvion puitteissa.

6. Virallisten kääntäjien toiminnan ja oikeuksien käytön valvontaa tulee tehostaa. Tehokkaampi valvonta mahdollistaa ajantasaisten ja paikkansapitävien tietojen ylläpidon. Valvonnan tehostaminen voi myös ehkäistä mahdollisia väärinkäytöksiä (esimerkiksi käännösten vahvistamista ilman virallisen kääntäjän oikeutta).

3.2 Työryhmän esitykset

1 Työryhmä esittää, että nykyisen virallisten kääntäjien tutkintojärjestelmän tilalle perustetaan auktorisoitujen kääntäjien tutkintojärjestelmä

Otettuaan huomioon muistiossa edellä esitetyt näkemykset ja suositukset ja niiden edellyttämät toimenpiteet samoin kuin nimikkeiltä edellytettävän kielellisen läpinäkyvyyden sekä kansainvälisen käytännön työryhmä on todennut, että nimike auktorisoitu kääntäjä – auktoriserad translator (englanniksi authorized translator) on kuvaava tarkoitettaessa henkilöä, jolle on tässä muistiossa esitetyllä tavalla myönnetty oikeus vahvistaa käännöksiä laillisesti päteviksi. Vastaavasti auktorisoitujen kääntäjien tutkintojärjestelmää hoitamaan ja valvomaan asetetun toimielimen tulisi olla nimeltään auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunta.

Yhtenäisyyden vuoksi nimikkeen muutoksen tulee koskea myös kaikkia nykyisiä virallisia kääntäjiä.

2 Työryhmä esittää, että auktorisoitujen kääntäjien tutkintotoiminta sijoitettaisiin 1.8.2007 lähtien Opetushallitukseen

Opetushallitus hoitaa jo nyt työelämän näyttötutkintojärjestelmää, yleistä kielitutkintojärjestelmää sekä valtionhallinnon kielitutkintoja. Auktorisoitujen kääntäjien tutkintotoiminnan sijoittaminen Opetushallitukseen täydentää tätä kokonaisuutta. Opetushallitukseen kertyneen osaamisen hyödyntämisellä saadaan synergiaetua. Myös toimintaedellytysten järjestelyyn osana tätä kokonaisuutta tarjoutuu nykyistä enemmän mahdollisuuksia.

Muina vaihtoehtoina ovat tarkastelussa olleet nykyisen järjestelyn jatkaminen tai toiminnan sijoittaminen opetusministeriön yhteyteen. Nykyisen sijoituspaikan Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen ydintehtäviä ovat kielentutkimus, kielenhuolto sekä kielenaineskokoelmien kartuttaminen ja ylläpito. Tässä toimintaympäristössä auktorisoitujen kääntäjien tutkintotoiminta jäisi irralliseksi eikä sen hoitamiselle ja kehittämiselle ole saatavissa synergiaetuja eikä taloudellista pohjaa. Opetusministeriön tehtävät painottuvat jatkossa nykyistäkin vahvemmin valtioneuvoston esikuntana eikä sen vuoksi ole tarkoituksenmukaista sisällyttää auktorisoitujen kääntäjien tutkintotoimintaa suoraan ministeriön tehtäviin.

3 Työryhmä esittää, että nykyisen kääntäjien tutkintolautakunnan tehtäviä ja kokoonpanoa uudistetaan ja että lautakunnan toiminta siirretään 1.8.2007 eli nykyisen toimikauden päättyessä Opetushallituksen yhteyteen

Lautakuntatyypinen järjestelmä on toiminnan tavoitteiden ja taloudellisen hoidon kannalta paras vaihtoehto. Nykyisen kääntäjien tutkintolautakunnan tehtävät ovat edelleen relevantteja: auktorisoiduilta kääntäjiltä vaadittavien taitojen varmistaminen, auktorisoidun kääntäjän oikeuksien myöntäminen, valvonta sekä toimintaan liittyvän luettelon pito ja tiedottaminen. Työryhmä korostaa tutkintolautakunnan merkitystä tutkinnon ja ammattikäytännön kehittäjänä. Uudistuneet tehtävät tulee ottaa huomioon myös tutkintolautakunnan kokoonpanossa, jota työryhmä ehdottaa muodostettavaksi kolmikantaperiaatteella siten, että siinä olisivat edustettuna auktorisoidut kääntäjät, alan koulutuslaitokset ja asiakaskunta. Lautakunnassa voi olla myös muita tarpeellisia asiantuntijoita. Lautakunnan tehtävien kehittämistä ja kokoonpanoa koskevat yksityiskohtaisemmat ehdotukset valmistellaan lainsäädännön muutoksen yhteydessä. Liitteessä 2 on hahmoteltu järjestelmän hallinnollista mallia.

Tutkintolautakunnan toiminnan ja tehtävien kehittämistä koskevissa ehdotuksissa on hyödynnetty vuonna 2004 toteutettua valtionhallinnon kielitutkintojen uudistusta. Muina vaihtoehtoina on tarkasteltu toiminnan järjestämistä erikoisammattitutkinnoksi osana ammatillista lisäkoulutusta ja sen näyttötutkintojärjestelmää, yleisen kielitutkintojärjestelmän osana taikka valtionhallinnon kielitutkintojärjestelmän mukaista mallia. Näyttötutkintojärjestelmä tarjoaisi monia etuja, joita olisivat osaamisen varmistava näyttökoe, ammatillisen lisäkoulutuksen resurssit sekä toimeenpanosta ja kehittämisestä vastaava kolmikantainen tutkintotoimikunta. Se aiheuttaisi kuitenkin myös ongelmia: kokeiden järjestäminen yliopistoissa, jotka eivät ole ammatillisen lisäkoulutuksen toiminnan piirissä, turhan massiivinen koneisto toiminnan volyyymiin nähden sekä tarve järjestää varsinaisen luvan antaminen ja toiminnan valvonta muun viranomaisen, esim. Patentti- ja rekisterihallituksen alaisuuteen. Yleisten kielitutkintojen järjestelmän soveltaminen tuottaisi myös samoja ongelmia (esimerkiksi hajautettu järjestämisvastuu) eikä tarjoaisi vastaavia etuja talouden järjestämiseen kuin ammattitutkintojärjestelmä. Valtionhallinnon kielitutkintojärjestelmä, jossa myös on lautakuntatyypinen organisointi, soveltuisi parhaiten auktorisoitujen kääntäjien järjestelmään. Parhaaksi vaihtoehdoksi on arvioitu valtionhallinnon kielitutkintojen uudistamisesta saatujen kokemusten hyödyntäminen valmisteltaessa lainsäädäntöä ja järjestelyjä, joilla kääntäjien tutkintolautakunta siirrettäisiin Opetushallituksen yhteyteen.

4 Työryhmä esittää auktorisoidun kääntäjän kokeen kehittämistä käytännössä tarvittavaa ammattitaitoa paremmin osoittavaksi ja ammattikäytäntöjen tuntemusta varmistavan osion lisäämistä kokeeseen

Asiantuntijakuulemisten sekä työryhmän käytössä olevien selvitysten perusteella työryhmä pitää välttämättömänä lisätä kokeeseen myös keskeisten ammattikäytäntöjen sekä auktorisoidun kääntäjän tehtäviä koskevien säädösten ja määräysten tuntemusta varmistava osio. Lisäksi työryhmä on arvioinut, että käännskokeen kannalta on tarkoituksenmukaista tehdä lain ja hallinnon erikoisalan käännskokeesta pakollinen. Toinen käännettävä teksti olisi valinnaiselta erikoisalalta. Yleiskielen tekstiä työryhmä ehdottaa poistettavaksi. Koejärjestelyjen osalta työryhmä ehdottaa tietokoneiden ja Internetin käytön mahdollistamista. Näin koetilanne olisi lähempänä kääntäjän normaalia työskentelytapaa. Työryhmä ehdottaa myös koeajan pidentämistä siten, että se kestäisi taukoineen yhden työpäivän.

5 Työryhmä esittää, että ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet voivat hakea tutkintolautakunnalta auktorisoidun kääntäjän oikeutta opintojensa vieraasta pääkielestä äidinkieleen päin

Tutkintolautakunta voi myöntää oikeuden seuraavilla ehdoilla:

1. Hakija on suorittanut kääntämisen tai käännöstieteen maisteriopinnot/-tutkinnon, joihin/ johon sisältyy tai on liitetty auktorisoidun kääntämisen moduuli, jonka laajuus on vähintään 6 op.
- tai
2. Hakijan suorittamaan ylempään korkeakoulututkintoon sisältyvät vähintään 60 op:n laajuiset kääntämisen sivuaineopinnot, joihin sisältyy tai on liitetty auktorisoidun kääntämisen moduuli, jonka laajuus on vähintään 6 op.

Työryhmä pitää suositeltavana, että käännöstieteen laitokset kehittävät opetustarjontaansa siten, että opiskelijoilla on mahdollisuus sisällyttää opintoihinsa auktorisoidun kääntämisen moduuli, joka harjaannuttaa laillisesti pätevien käännösten laadintaan ja perehdyttää auktorisoidun kääntäjän vastuuseen.

Oikeuksien hakemisen tällä perusteella tulisi työryhmän näkemyksen mukaan olla hakijalle maksullista.

6 Työryhmä esittää, että auktorisoitujen kääntäjien tutkintotoiminta ja sen kehittäminen järjestetään vakaalle pohjalle siirtämällä toimintaan osoitetut määrärahat Kotimaisten kielten tutkimuskeskukselta Opetushallituksen käyttöön sekä mitoittamalla tutkintomaksut siten, että ne kattavat vähintään puolet toiminnasta aiheutuvista menoista

Tutkintomaksun suuruuden määrittämiseksi Opetushallituksessa on tehty laskelma vuoden 2004 tulojen ja menojen perusteella. Tutkinnon rakenteen muuttumisesta aiheutuvia kustannuksia ei ole ennakoitu.

Laskelma vuoden 2004 toteutuman perusteella

Menot					
Palkat sivukuluineen					
	suunnittelija	38 020			
	puheenjohtaja	7 465			
	yht.	45 485			
Palkkiot		20 209			
Muut erilliskustannukset		47 645			
Yleiskustannus 43 %		19 559			
Menot yhteensä		132 898			
		tavoite			
		50/50	152 €	182 €	200 €
Tulot	52 903	66 450	56 313	66 500	72 681
Alijäämä	-79 995	66 450	76 585	66 398	60 217

Tutkintotoiminnasta aiheutuvat menot olisivat laskelman mukaan nykyjärjestelyin vuositasolla noin 133 000 euroa. Kun puolet menoista katettaisiin tutkintomaksuilla ja oletetaan suorittajamäärien pysyvän ennallaan, esitetään tutkintomaksun korottamista 152 eurosta 182 euroon. Lisäksi siirtymäkauna aiheutuisi tutkinnon kehittämisestä sekä rekisteri- ja tiedotuspalvelujen järjestämisestä ylimääräisiä kehittämismenoja.

7 Työryhmä esittää, että auktorisoidun kääntäjän oikeus myönnettäisiin määräaikaisena viideksi vuodeksi kerrallaan

Työryhmän mukaan oikeuden saaneiden tulee viiden vuoden välein kirjallisesti hakea oikeuden jatkamista ja osoittaa tehneensä käännöstoimeksiantoja tai osallistuneensa ammatilliseen koulutukseen. Tutkintolautakunnan tulee ennakkoon ilmoittaa auktorisoidulle kääntäjälle oikeuden määräajan umpeutumisesta. Lautakunta tarkistaa, että yleiset ehdot edelleen täyttyvät ja harkitsee, onko oikeuden jatkamiseen riittäviä edellytyksiä. Samalla hakemuksella voidaan jatkaa auktorisoidun kääntäjän oikeuksia kaikissa kielipareissa, joissa kääntäjä on suorittanut auktorisoidun kääntäjän tutkinnon.

Määräaikaisuudella pyritään tehostamaan kääntäjien toiminnan valvontaa ja luettelon pitoa. Viiden vuoden välein tehtävä tarkistus parantaisi luettelotietojen ajantasaisuutta, sillä luettelosta poistettaisiin ne, jotka eivät hae jatkoa. Eduskunnan sivistysvaliokunta on edellyttänyt, että selvitetään mahdollisuuksia tehostaa virallisten kääntäjien toiminnan valvontaa. Työryhmän näkemyksen mukaan oikeuden määräaikaisuuden kautta myös toiminnan valvonta tehostuu. Samalla voidaan luopua nykyisessä lainsäädännössä olevasta 70 vuoden ikäraajasta.

Työryhmä esittää, että menettely koskee voimaantulon jälkeen myös aiempien järjestelmien mukaisesti virallisen kääntäjän oikeuksien saaneita. Oikeuksien jatkamisen tulisi työryhmän mielestä olla maksutonta.

8 Osaamisen kehittämiseksi työryhmä esittää auktorisoidun kääntäjän työhön liittyvää täydennyskoulutusta

Auktorisoidun kääntäjän työn osaamisvaatimukset sekä toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset edellyttävät säännöllistä osallistumista jatko- ja täydennyskoulutukseen. Auktorisoiduille kääntäjille tarkoitettua täydennyskoulutusta olisi oltava tarjolla yliopistollisena täydennyskoulutuksena Opetushallituksen resursoimana. Jotta koulutukseen osallistumisesta aiheutuvat maksut ja muut kustannukset eivät olisi ylivoimaisia osallistujien kannalta, voidaan tähän tarkoituksen osoittaa täydennyskoulutukseen opetustoimen henkilöstökoulutukseen tarkoitettuja määrärahoja momentilta 29.69.22.

Myös kokeeseen valmistavaa koulutusta tulisi olla tarjolla niille, jotka suunnittelevat kokeeseen osallistumista. Erityisesti harvinaisten kielten kokelaiden mahdollisuuksia tutkinnon suorittamiseen tulisi voida parantaa valmistavan koulutuksen avulla. On etsittävä keinoja tällaisen koulutuksen järjestämiseksi ja rahoittamiseksi.

9 Työryhmä esittää, että auktorisoitujen kääntäjien järjestelmän toimivuutta arvioidaan viiden vuoden kuluttua järjestelmän uudistamisesta

Muutoksen jälkeen on syytä arvioida sen onnistumista. Myös toimintaympäristön muutokset tulee ottaa arvioinnissa huomioon. Opetusministeriö huolehtii ulkopuolisen arvioinnin toteuttamisesta.

10 Työryhmä esittää, että ehdotusten toimeenpanemiseksi hallitus antaa eduskunnalle esityksen virallisista kääntäjistä annetun lain muuttamisesta kevädistuntokaudelle 2006 ja että vuoden 2007 valtion talousarvioesityksen laadinnassa otetaan huomioon ehdotusten vaikutukset

Työryhmä on laatinut alustavan luonnoksen lain muuttamisesta, mutta ei liitä sitä työryhmän muistioon. Opetusministeriössä valmistellaan hallituksen esitys lopulliseen muotoon sen jälkeen kun työryhmän esityksestä on saatu lausunnot. Vuoden 2007 talousarvioesitys ehdotetaan laadittavaksi niin, että ehdotettu uudistus voidaan toteuttaa 1.8.2007 lähtien.

Virallisten kääntäjien määrä kielipareittain maaliskuussa 2005

englanti -> suomi	610	suomi -> bulgaria	5
suomi -> ruotsi	520	tšekki -> suomi	5
suomi -> englanti	520	saame -> suomi	4
ruotsi -> suomi	460	nykykreikka -> suomi	4
saksa -> suomi	390	suomi -> norja	4
venäjä -> suomi	320	heprea -> suomi	4
suomi-> saksa	260	ruotsi -> puola	3
ranska -> suomi	190	suomi -> latvia	3
suomi -> venäjä	190	suomi -> liettua	3
suomi -> ranska	110	bulgaria -> suomi	3
englanti -> ruotsi	90	liettua -> suomi	3
espanja -> suomi	70	japani -> suomi	3
ruotsi -> englanti	60	suomi -> tanska	3
italia -> suomi	60	ruotsi -> italia	3
suomi -> espanja	40	suomi -> japani	2
saksa -> ruotsi	40	suomi -> nykykreikka	2
ruotsi -> saksa	40	ruotsi -> tanska	2
viro -> suomi	40	suomi -> romania	2
suomi -> italia	30	suomi -> heprea	2
portugali -> suomi	20	slovakki -> suomi	2
suomi -> puola	20	ruotsi -> espanja	2
puola -> suomi	20	kiina -> suomi	2
ranska -> ruotsi	20	romania -> suomi	2
norja -> suomi	20	puola -> ruotsi	2
unkari -> suomi	18	kroaatti -> suomi	1
suomi -> unkari	17	suomi -> somali	1
tanska -> suomi	17	ruotsi -> islanti	1
suomi -> viro	17	persia -> suomi	1
ruotsi -> venäjä	12	suomi -> slovakki	1
ruotsi -> ranska	12	suomi -> indonesia	1
suomi -> arabia	11	ruotsi -> slovakki	1
suomi -> saame	10	ruotsi -> portugali	1
suomi -> portugali	10	latvia -> suomi	1
venäjä -> ruotsi	10	saksa -> englanti	1
hollanti -> suomi	9	italia -> ruotsi	1
suomi -> tšekki	9	englanti -> saksa	1
suomi -> hollanti	8	hollanti -> ruotsi	1
tanska -> ruotsi	7	indonesia -> suomi	1
norja -> ruotsi	7	islanti -> ruotsi	1
suomi -> turkki	7	suomi -> kiina	1
turkki -> suomi	6	ukraina -> suomi	1
suomi -> persia	6	suomi -> serbokroaatti	1
espanja -> ruotsi	5	suomi -> kroaatti	1
arabia -> suomi	5		

Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon hallinnollinen malli

Oma erillislaki "Laki auktorisoiduista kääntäjistä"

Opetusministeriö

- tutkintomaksujen suuruuden määrittäminen
- järjestelmän toiminnan arvioinnin järjestäminen

Opetushallitus

- tutkinnon perusteiden määrittäminen
- tutkinnon kehittäminen
- lautakunnan nimittäminen
- palkkioiden suuruuden määrittäminen
- yleisten toimintaedellytysten tarjoaminen

Tutkintolautakunta

- kokeiden järjestäminen
- koesuoritusten arvostelu
- oikaisuvaatimusten käsittely
- oikeuksien myöntäminen
- tutkintotodistusten antaminen
- luettelon pito
- tiedottaminen
- valvonta
- leiman tekstin ja muodon määrittäminen
- tutkinnon kehittämissuositusten ja aloitteiden tekeminen

Rahoitus

- tutkintomaksut (50 %)
- valtion budjettirahoitus (50 %)

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 952-485-040-0

ISSN 1458-8102

Julkaisumyynti / Bokförsäljning

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet
PL 4 / PB 4 (Vuorikatu 3 / Berggatan 3)
00014 Helsingin Yliopisto / Helsingfors Universitet
puhelin / telefon (09) 7010 2363
faksi / fax (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi